

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės posėdžių skyrius
2024 01 23*

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 39375/19)

SPRENDIMAS

13 straipsnis – Tyrimo dėl homofobinių komentarų internete nutraukimas neparodo išankstinio valdžios institucijų, atsižvelgiančių į Teismo praktiką, nusistatymo – Plačios ir įvairiapusiškos vidaus priemonės, skirtos kovai su neapykantos kalba, reaguojant į Teismo sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*

STRASBŪRAS

2023 m. sausio 17 d.

GALUTINIS

2023 m. balandžio 17 d.

*Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį.
Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.*

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

Byloje Valaitis prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko Arnfinn Bårdsen,
teisėjų Jovan Ilievski,
Egidijaus Kūrio,
Saadet Yüksel,
Lorraine Schembri Orland,
Frédéric Krenc,
Davor Derenčinović

ir *skyriaus kanclerio* Hasan Bakırcı,

atsižvelgdamas į:

peticiją (Nr. 39375/19), kurią 2019 m. liepos 16 d. prieš Lietuvos Respubliką Teismui pateikė Lietuvos pilietis Jonas Valaitis (toliau – pareiškėjas) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį;

sprendimą pranešti Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) apie skundą dėl valstybės pareigos imtis pozityvių priemonių, siekiant apsaugoti homoseksualius asmenis, įskaitant pareiškėją, nuo neapykantos kalbos;

šalių pastabas;

po svarstymo uždaramame posėdyje 2022 m. gruodžio 9 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

IVADAS

1. Byla susijusi su pareiškėjo skundu pagal Konvencijos 13 straipsnį dėl to, kad Lietuvos valdžios institucijos nesiėmė pozityvių priemonių homoseksualiems asmenims, įskaitant pareiškėją, apsaugoti nuo neapykantos kalbos.

FAKTAI

2. Pareiškėjas gimė 1999 m. ir gyvena Klaipėdoje. Jam atstovavo Vilniuje praktikuojanti advokatė D. Gumbrevičiūtė-Kuzminskienė.

3. Vyriausybei atstovavo jos atstovė K. Bubnytė-Širmenė.

4. Bylos faktinės aplinkybės galima apibendrinti taip.

5. 2018 m. sausio 15 d. pareiškėjas paskelbė rašinį vieno didžiausių dienraščių interneto portale lrytas.lt. Jame jis paminėjo televizijos transliuojamo dainų konkurso finalininką G. S., kuris viešai prisipažino esąs homoseksualus.

Pareiškėjo rašinyje, kurį pateikė Vyriausybė savo pastabose, teigiama:

„Šis tekstas gali šokiruoti silpnų nervų homofobus ir sovietinio mąstymo atsilupėlius. Rekomenduoju jį skaityti tik pasitarus su savo psichiatrais. Arba

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

neskaityti visai, o bėgti pacypti į komentarus skiltį apie tai, kad „kokie tie gėjai iskrypėliai“, „kokie jie nesveiki“, „utilizuoti tokius“, ir, žinoma, nepamirškite parašyti, kad „o Dieve, Dieve, anksčiau tokių dalykų nebuvo“. Palengvės. Bet tik trumpam.

Tokie komentatoriai atrodo tarytum kažkur Europos vidury egzistuojančio bulvių krašto atstovai, kurie nežino, kas yra saviraiška. Jie slepiasi po juodais apsiaustais ir išnyksta minioje. Čia normalu. O išskirtiniai žmonės – tai jau nenormalu? Rekomenduoju šiems slėpti tokią savo mąstymo gėdą ir tylėti. Bet dabar laisva Lietuva. Tad jie gali užti ir springti savo seilėmis kiurksodami prie kompiuterių, kol jų dar neatėmė socialinė darbuotoja. Žmonės mano turintys teisę tapti sovietinio mąstymo degradais, kuriems visas gyvenimo džiaugsmas yra sutrypti žmogų, kuris nori būti laimingas būdamas toks, koks yra.

Bet pagaliau tai vyksta. Taip, jie ateina. Ir jų ateis vis daugiau. Štai „Lietuvos balso“ finalininkas [G. S.] prisipažino: „Taip, aš esu homoseksualus.“ Ir tada prasidėjo: „Nesuprantu, kam čia skelbtis“, „Gal čia jam garbė?“, „Kodėl apie tokius išvis rašo?“, „Na bet kaip jis drįsta viešai demonstruotis?“, „Ką pasakyti vaikams?“, „Čia psichikos liga!“. Žmonės internete tokiais komentarais atvirai ir drąsiai skelbė, kad yra totalios šios šalies bjaurybės, kurioms net tokios sąvokos kaip „meilė“, „pagarba kito apsisprendimui“, „laimė“ yra tokios nepažįstamos, kaip kartais būna nepažįstami jų veidai po eilinių gertynių kokioje nors landynėje. Šitie komentarai parašyti žmonių, kurie papildė kriminalų kronikas, – tai jie daužo savo sugyventinius puodais per galvą ir tai yra jų asocialaus gyvenimo meilė.

<...> Čia tie neišsilavinę dažniausiai kur nors prasigėrusiųose kaimuose su žemo intelekto pijokais augę svolačiai, patys kur nors apsistoję savo susikaltose kamurkėse ir savaitgaliais pasidaužantys su kaimo chebra, nes taip reikšti savo nuomonę ir jausmus jiems yra normalu. Savo menkus ir degradiškus bendravimo įgūdžius jie naudoja bendraudami ir sprenddami šeimos vidaus konfliktus. <...>

6. Kaip nurodė Vyriausybė, po pareiškėjo rašiniu lrytas.lt paskelbė tokią žinutę: „Tai yra skaitytojo rašinys. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su čia pateiktais teiginiais. <...> Ši subjektyvi autoriaus nuomonė nebūtinai sutampa su redakcijos: už skaitytojo [rašinio] turinį lrytas.lt neatsako.“

7. Pareiškėjo rašinys sulaukė daugybės įvairių asmenų komentarų. Toliau pateikiamas dvidešimties skirtingų asmenų paskelbtas dvidešimt vienas komentaras (vienas iš jų buvo paskelbtas du kartus).

1 komentaras, kurį pasirašė autorius, pasivadinęs slapyvardžiu „LT BE PEDIKU“: „Gaidys nx autorius šito straipsnio, Apmizt galva velniui nx“.

2 komentaras, pasirašytas „JIE ATEINA! PYDERASTINES ATMATOS ATEINA!“

„Jie nesidaugina, bet ju daugėja! jie padarys ir jūsu vaikus iskrypeliais! tai taps norma! uzmusk pyderasta kol nevelu!“

3 komentaras, pasirašytas „AUTORIUI“:

„Kokia pagal tave .Garbe viesintis pydaru??? Mada ar iskrypeliskumas? Baik reklamuoti pydarus, ju buvo ir bus, bet tegul nesireklamuoja, nes as nesireklamuoja ,kad esu VYRAS ir dar Neiskrypes!!? Tiesiog normalus .Blyn iki davede tas eurosajuzas .baisu .“

4 komentaras, pasirašytas „NORMA“:

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

„Pries iskrypelio prisipazinima matesi, had su zmoguciu kazkas netvarkoj, nes sveiko vyro i sijona neiikisi. Is vise tiek siame, tiek X faktoriaus sou, matosi tendencingas teiseju noras prakisti issigimelius, nustumiant i sali talentingesnius ir tukstanti kartu geresnius balsus turincius atlikejus. Gal but jie yra spaudziami issigimusių projuseriu. O tokie, kaip sio straipsnio autoriai, turetu butu teisiami uz mirti nesancia (iskrypelių ginancia) propoganda. O gal greitai bus laisva zmogaus teise zudyti, ar ne zudyti. Aids yra taip pat mirtis.“

5 komentaras, pasirašytas „LINAS“ (šis komentaras buvo paskelbtas du kartus):

„Autoriau skaitykis su zodziais.muzike paskutinis.jei piderai nori pasireiksti kad jiems subines nezti tai taip isena mes katutemis turime ploti. pideras ir yra pideras.jei tau normalu kai ciulpia vienas kitam sudina bybi tai tau cia reikia gyditis.iskrypeliau.nekisk savo sudinos bibynuotos nuomonesm kitiems.ir neuzgauliok normaliu zmoniu.as dirbu statybose bet neinu su plakatais kad visi ir statybas.tai ir tegu tyliai pisasi tarp saves“.

6 komentaras, pasirašytas „LR“:

„Pala pala “isskirtiniai”?????? Ar jus mastot autoriau kiek tarkim paaugliu paskaitys jusu rasineli ar paziureje ta tipeli sakys o as ir noriu buti isskirtiniu as ir pasibaladosiu i sikyne cia jega!!!!??? Jau gejai tspo normalu???? Kiek jie paugliu suvilioja paskui terorizuoja???? Vyt is eterio tokius iskrypelių.tegul as busiu atsilikus bet tokiu iskrypeliu matyt nenoriu slykstu .kokios dar nu teises jie isvis teisiu neturi slykstynes fu kaip pamaciau net supykino nuo tokiu pasisakymu“.

7 komentaras, pasirašytas „ZIAURUS ATVEJIS“:

„nu taip normaliai protingai paziurim kas yra tie gejai - pvz. toks variantas du gejai isivaikina vaika, vaikas uzgirsta kitame kambaryje brazkancia lova ir aimanojancius tipo tevus, prieina tyliai ir pro duru tarpa pamato - kaip vienas vyras uzlipęs ant kito vyro ikises savo pimpala i kito vyro sikna ji pisa ? nu ir prasau tai turbut ziauriau nei atomines, chemines bombos sproginimas ??? ir dar kazkas sugeba gynti tuos gejus ? normalus zmogus jeigu jisai yra gejus - jisai suprates kad yra issigimes, turetu uzsimurinti burna, had ne tycia kazkam neissiduotu, cia panasiai kaip koks zoofilas, eitu per gatve su kazkokia veliava padares parada ir garsiai sauktu - laisve zoofilams, as noriu papisti asila, kiaule, suni, ir dar kazkoki gyvuna.“

8 komentaras, pasirašytas „SVEIKAS“:

„Zmonija kazka turi pradeti daryti, ir greitai, gelbejant issigimelius pederastus, nes arteja ziauri zmonijos katastrofa.. Tie sunkus psichiniai ligoniai jau nebesupranta (del ligos) ka jie daro ir ka sneka. Gal geriau paskelbti, kiek ju kasmet mirsta nuo plauciu, ar kitu organu nebeveiksumo, neslepiant, kad mirtis buvo nuo AIDS. O juk silpnescnio proto zmoguciai gali naiviai tiketi, kad ir sio straipsnio issigimieliu autoriumi, kad tai normalu. Jei butu buve normalu, tai simtmecius tie isgamos nebutu buve naikinami, ka reiketu daryti ir dabar. Reikia gelbeti jaunus. sveikus zmones nuo mirties, nes nuo vieno issigimelio gali uzsikresti desymtyis naivuoliu. Kodel tyli sveikatos apsaugos ministerija, neskeldama sios pedrestu ligos esmes. Juk nebutina ziureti i ES vadovybeje esanciu issigimeliu nurodymus. Gelbekime zmonija kol nevelu.“

9 komentaras, pasirašytas „22“:

„jo reike visas sugaudyti ir utelizuoti“.

10 komentaras, pasirašytas „NA NA“:

„na nepasiseke pideriuku . as piderastas . duokit man pirma vieta ,na ne visus piderastai valdo,,,,,,sekmes ..apnuogink krutine ir pasikelk sijona....“

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

11 komentaras, pasirašytas „GENE“:

„Su pederastais negalima sveikintis, nes jie visa laika buna sudini“.

12 komentaras, pasirašytas „KA TU CIA“:

„avino galva, belotum, nu nevirskinu as tu pederastu ir taskas“.

13 komentaras, pasirašytas „TAIP“:

„tu rasytojau irgi pydaras, jus nenormalus, o gal cia vyrai mylintys moteris nenormalus? Tu, piderastu gynejau ir liaupsintojau, nori pasakyti, kad normalus vyras, mylintis moteri yra nenormalus gal? Tu, sudina sikhaskyle“.

15 komentaras, pasirašytas „ARTURAS“:

As HOMOFOBAS ir tuo didziuojuos, o tie anie- pederastai“.

16 komentaras, pasirašytas „VILMA“:

„todel.kad jie iskrypeliamatsakymas i paskutini straipsnio klausima“.

17 komentaras, pasirašytas „DANA“:

„Užuojaute Valaicio ir Gražvydo tevams.kad vaikai iskrypeliai“.

18 komentaras, pasirašytas „LIETUVIS“:

„Cia normalu. O isskirtiniai zmones - tai jau nenormalu?“ Nuo kada gaidziai isskirtiniai zmones..tamsta autorius turetu susimastyti ar normalus dar ar irgi neaiskiu pakraipu jei raso tokias pievas“.

19 komentaras, pasirašytas „AUTORIUI“:

„Pistis i sikna ir ciuloti sudinus pimpalus cia pagal tave isskirtinumas??? Mano valia butu visus per kamina Ausvice paleisciau...“

20 komentaras, pasirašytas „PANKAS“:

„Kai tik daugiau geju ir kitokiu homiku rasis tai dar daugiau ju nekenčiančiu užgrius. Išnyksit kaip parazitai tikri atsilupeliai, arba pradedami rimtą gydymą. Gal išvardint asmenis kurie išsigyde nuo homoseksualizmo? Nedryskit savintis neformaliu, roko ar metalo stiliaus ir subkultūrų asmenų įvaizdžio kitaip po viena išspardysiu tuose eitynėse. Kokia čia dar meilė per šiknalande? Neesu sovietinių pažiūrų ar visai senų pažiūrų as kaip tik prieš sovietizma ir visokias atmatas kai vyras su vyru..., as ne homofobas as baisiau už ji paty“.

21 komentaras, pasirašytas „ARTE“:

„ir atpiso Gražvyda i sikna pikti dedes“.

22 komentaras, pasirašytas „UK“:

„Jeigu anksčiau niekad kažkaip nesusimasciau apie piderastus-ju kaip ir nebuvo, neegzistavo jie man. dabar busiu atidesnis ir kalsiu i galva pamates. Jie jau agresyvus tampa.“

8. Kaip matyti iš to, kas išdėstyta pirmiau, keli iš minėtų komentarų buvo tiesiogiai nukreipti prieš pareiškėją, kaip straipsnio autorių. Jis buvo vadinamas „išsigimėliu“, „piderastu“ ir „šūdina šiknaskyle“, buvo siūloma jį „apmyžt“, jis buvo raginamas baigti „reklamuoti pydarus“, taip pat buvo siūloma jį teisti „už <...> (iskrypėlius ginančią) propagandą“, jis turėjo

„nekišti savo šūdinos <...> nuomonės kitiems“ ir „neužgaulioti normalių žmonių“. Komentarai apie homoseksualius asmenis buvo dar šiurkštesni, įskaitant pasiūlymą juos paleisti „per kaminą Aušvice“.

9. 2018 m. sausio 17 d. pareiškėjas paprašė valdžios institucijų pradėti ikiteisminį tyrimą dėl neapykantos ir diskriminacijos kurstymo pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį (žr. šio sprendimo 37 punktą). Pareiškėjas nurodė, kad minėti komentarai buvo nukreipti prieš homoseksualios orientacijos asmenis. Jis taip pat nurodė, kad kai kurie komentarai (žr. šio sprendimo 7 ir 8 punktus) buvo skirti pareiškėjui asmeniškai ir jį žemino, įžeidinėjo, kurstė neapykantą jo atžvilgiu „vien dėl to, kad viešai išreiškė tam tikras mintis“.

10. 2018 m. sausio 25 d. nutarimu prokurorė iš pradžių atmetė šį prašymą, teigdama, kad dauguma komentarų buvo pavieniai vieno autoriaus komentarai, o tai reiškia, kad trūko „sisteminio pobūdžio“ – būtinojo požymio, kad komentaras būtų laikomas nusikaltimu pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį. Be to, pagal Konstitucijos 25 straipsnį (žr. šio sprendimo 36 punktą) asmuo turi teisę reikšti savo įsitikinimus.

2018 m. vasario 5 d. nutartimi Klaipėdos apylinkės teismas prokurorės nutarimą paliko galioti, nurodęs, kad baudžiamoji atsakomybė yra *ultima ratio* priemonė, o komentaruose išdėstyti teiginiai yra jų autorių nuomonė. Tokie teiginiai, nors ir netinkami, nebuvo tokie pavojingi, kad suteiktų pagrindą baudžiamajam persekiojimui.

2018 m. kovo 2 d. Klaipėdos apygardos teismas, nagrinėdamas skundą dėl minėtos nutarties, rėmėsi Konstitucijos 28 straipsniu ir nusprendė, kad teisė į saviraiškos laisvę negali pažeisti kitų asmenų teisių. Apygardos teismo nuomone, aptariamieji komentarai buvo žeminantys, jais buvo kurstoma fiziškai susidoroti su homoseksualios orientacijos asmenimis, todėl jie negalėjo būti laikomi tik įsitikinimais ar nuomonėmis. Todėl šiuose komentaruose buvo nusikaltimo požymių ir prokurorės nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą pagal minėtą nuostatą turėjo būti panaikintas.

11. Vėliau, 2018 m. kovo 8 d., buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl nusikaltimo pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį ir pareiškėjas buvo pripažintas nukentėjusiuoju.

12. 2018 m. kovo 19 d. teisėsaugos institucijos kreipėsi į Žurnalistų etikos inspektoriatą tarnybą, prašydamos pateikti specialisto išvadą dėl to, ar ginčijamame dvidešimtyje viename komentare buvo kurstoma fiziškai susidoroti ir (arba) išreikšta neapykanta asmenų grupei dėl jų seksualinės orientacijos, kitais pagrindais ar dėl pažiūrų ir, jei taip, kokiais konkrečiais teiginiais tai buvo padaryta.

13. 2018 m. balandžio 24 d. Žurnalistų etikos inspektoriatą tarnyba pateikė 18 puslapių išvadą Nr. EAN-3, kurioje išnagrinėjo kiekvieną iš komentarų ir nustatė, kad jie buvo žeminantys ir įžeidžiantys homoseksualios orientacijos asmenis. Tarnyba taip pat atskirai nurodė dėl

kiekvieno iš komentarų, ar juo buvo kurstomas smurtas ir (arba) buvo diskriminuojama ta asmenų grupė (taip pat žr. šio sprendimo 26 punktą).

14. 2018 m. rugpjūčio 1 d. prokurorė nutraukė ikiteisminį tyrimą, pažymėjusi, kad viena iš komentatorių, S. K. (šeštojo komentaro autorė), prisipažino, kad parašė šį komentarą, tačiau jis buvo vienkartinis, parašytas spontaniškai ir, nors ir žeminantis, nekėlė pavojaus homoseksualų teisei į lygybę ar jų orumui. Be to, komentare skaitytojai nebuvo raginami smurtauti prieš tą asmenų grupę. Prokurorė taip pat rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika (byla Nr. 3K-3-144/2011), pagal kurią seksualinių mažumų teisių temą Lietuvoje supa tam tikra socialinė įtampa, susijusi su „tam tikru konservatyvesniu (neigiamu) dalies visuomenės požiūriu į seksualines mažumas“ (prokurorė taip pat rėmėsi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. liepos 23 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A-858-2475-13). Vis dėlto, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, šis bendras socialinis kontekstas ir konkretus byloje vertinamo S. K. komentaro kontekstas nėra toks įtemptas, kad savaime pateisintų griežtesnius su juo susijusio saviraiškos laisvės įgyvendinimo ribojimus ir baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* taikymą (prokurorė rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi byloje Nr. 2K-86-648/2016). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje turi būti suvokiama kaip *ultima ratio* priemonė, naudojama saugomų teisiųjų gėrių ir vertybių apsaugai tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti (prokurorė rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis bylose Nr. 2K-P-267/2011, Nr. 2K-262/2011 ir Nr. 2K-677/2012).

Prokurorė taip pat pažymėjo, kad kitas asmuo, įtariama pirmojo komentaro autorė A. M., apklausama nurodė, kad ji komentaro nerašė, tačiau jo autorius galėjo būti jos šeimos narys.

Galiausiai, kalbant apie kitų komentarų visumą, prokurorė nusprendė, kad taip jų autoriai tiesiog „amoraliai reagavo į pareiškėjo rašinį“, tačiau toks elgesys neturi nusikaltimo požymių.

15. Pareiškėjo skundus dėl prokurorės nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą 2018 m. rugpjūčio 28 d. atmetė aukštesnysis prokuroras, o 2018 m. rugsėjo 20 d. – Klaipėdos apylinkės teismas. Pareiškėjas pateikė skundą Klaipėdos apygardos teismui, kuriame apskundė prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą dėl daugybės ginčijamų komentarų (žr. šio sprendimo 7 punktą).

16. Nėra visiškai aišku, tačiau iš Generalinės prokuratūros 2020 m. spalio 12 d. nutarimo (žr. šio sprendimo 20–24 punktus) atrodo, kad Klaipėdos apygardos teismas 2018 m. spalio 23 d. neskundžiama nutartimi nurodė atlikti naują ikiteisminį tyrimą, siekiant nustatyti pirmojo komentaro autoriaus tapatybę. Klaipėdos apygardos teismas taip pat rėmėsi Žurnalistų etikos inspektoriaus išvadomis, kad, be pirmojo ir šeštojo

komentarų, kituose komentaruose nebuvo raginama smurtauti prieš homoseksualios orientacijos asmenis ar juos diskriminuoti arba kad komentarai buvo pateikti iš užsienio, todėl nebuvo įmanoma nustatyti jų autorių.

17. 2018 m. gruodžio 5 d. prokurorė sustabdė ikiteisminį tyrimą dėl pirmojo komentaro, nurodžiusi, kad, atnaujinus ikiteisminį tyrimą, kaip specialusis liudytojas buvo apklaustas S. I. ir jis davė parodymus, kad namuose esantis maršrutizatorius nebuvo apsaugotas slaptažodžiu ir prie jo galėjo prisijungti bet kas, todėl nebuvo galima nustatyti, kas parašė pirmąjį komentarą. Dėl to padaryta išvada, kad buvo atlikti visi įmanomi procesiniai veiksmai siekiant nustatyti nusikaltimą galėjusį padaryti asmenį, tačiau to padaryti nepavyko. Apie nutarimą buvo informuotas pareiškėjas. 2018 m. gruodžio 28 d. aukštesnysis prokuroras paliko galioti nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo sustabdymo ir atmetė pareiškėjo skundą, taip pat pažymėjo, kad ikiteisminis tyrimas buvo atnaujintas tik siekiant nustatyti pirmojo komentaro autorių.

18. 2019 m. sausio 17 d. neskundžiama nutartimi Klaipėdos apylinkės teismas atmetė pareiškėjo skundą, kuriame jis pakartotinai skundėsi dėl komentarų autorių nebaudžiamumo.

19. 2020 m. rugsėjo 15 d. Generalinė prokuratūra gavo Vyriausybės atstovės raštą dėl šios peticijos (Nr. 39375/19).

20. Generalinė prokuratūra, peržiūrėjusi ikiteisminio tyrimo bylos medžiagą, susijusią su pareiškėjo byla, 2020 m. spalio 12 d. nutarime pažymėjo, kad iš prokurorų ir teismų sprendimų pareiškėjo byloje matyti, jog ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas remiantis keliais principiniais aspektais: a) komentarai yra pavieniai, todėl neatitinka sistemiskumo reikalavimo; b) išvada, kad komentaruose nėra konkretaus tiesioginio ar netiesioginio neapykantos, diskriminacijos skatinimo, kurstymo panaudoti smurtą ar fiziškai susidoroti su tam tikra žmonių grupe, dėl kurio galėtų kilti reali grėsmė atitinkama baudžiamosios teisės nuostata saugomam objektui; c) nuomone, kad nors seksualinių mažumų teisių tema Lietuvoje yra aktuali ir ją supa tam tikra socialinė įtampa, susijusi, be kita ko, su tam tikru konservatyvesniu (neigiamu) dalies visuomenės požiūriu į seksualines mažumas, tačiau šis bendras socialinis kontekstas nėra toks įtemptas, kad savaime pateisintų griežtesnius su juo susijusio saviraiškos laisvės įgyvendinimo ribojimus ir baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* taikymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 2K-86-648/2016); d) išvada, kad komentarus rašę asmenys neetiškai ir amoraliai reagavo į pareiškėjo publikaciją, tačiau toks amoralus šių asmenų elgesys nesudaro nusikaltimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalyje, sudėties. Generalinė prokuratūra pabrėžė, kad visi šie „principiniai aspektai“ buvo nurodyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje (nutartys bylose Nr. 2K-677/2012 ir Nr. 2K-86-648/2016) ir kad šiomis dviem Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis Teismas rėmėsi sprendime *Beizaras ir*

Levickas (Nr. 41288/15, 2020 m. sausio 14 d.), kuriame Teismas išreiškė nerimą dėl tokios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos. Dėl tokios praktikos taip pat konstatuota, kad buvo pažeista pareiškėjų teisė į veiksmingą vidaus teisinės gynybos priemonę pagal Konvencijos 13 straipsnį.

21. Generalinė prokuratūra atkreipė dėmesį į besąlyginį Lietuvos įsipareigojimą vykdyti sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*. Tuomet Generalinė prokuratūra rėmėsi Baudžiamojo proceso kodekso 217 straipsnio 2 dalimi (žr. šio sprendimo 38 punktą): nekilo abejonių, kad Teismo sprendimas byloje *Beizaras ir Levickas* yra svarbi aplinkybė ikiteisminiam tyrimui pareiškėjo byloje, nes bylos yra panašios, o faktų bei teisės klausimai jose – iš esmės analogiški. Be to, byloje *Beizaras ir Levickas* Teismo nustatyti pažeidimai glaudžiai susiję su pareiškėjo byla – antrąja byla Konvencijos 13 straipsnio pagrindu, kurioje pareiškėjas tvirtina, kad valstybė neįvykdė savo pozityviosios pareigos apginti homoseksualios orientacijos asmenis nuo neapykantos kalbos. Taigi, nors proceso atnaujinimas yra išimtinis būdas peržiūrėti įsiteisėjusius sprendimus, pareiškėjo atveju Teismo sprendimas sudarė pakankamą pagrindą konstatuoti, jog egzistuoja „esminės aplinkybės“, kurios turi reikšmės bylai teisingai išspręsti ir kurios nebuvo nustatytos priimant sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą.

22. Remdamasi faktinėmis aplinkybėmis, Generalinė prokuratūra nurodė, kad kelių komentatorių interneto protokolo (IP) adresai buvo užsienyje ir kad juos buvo būtina nustatyti siekiant patraukti šiuos asmenis atsakomybėn. Ji rėmėsi Metodinių rekomendacijų 94–98 punktais, kuriuose nurodyti kriterijai, kuriais vadovaujantis gali būti išduotas Europos tyrimo orderis (žr. šio sprendimo 42 punktą). Be to, reikėjo nustatyti, ar komentaruose yra nusikaltimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalyje, požymių, ir vertinant minėtus komentarus reikėjo atsižvelgti ne tik į Teismo sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*, bet ir į Metodinėse rekomendacijose, ypač jų 74–80 punktuose, nustatytus kriterijus. Reikėjo atkreipti dėmesį į Teismo išvadą, kad išpuoliai prieš seksualines mažumas Lietuvoje yra pasiekę atitinkamą sunkumo laipsnį, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę (*Beizaras ir Levickas*, minėta pirmiau, §§ 59–66). Taip pat svarbu tai, kad, vertinant klausimą dėl bendrininkavimo, aiškiai nepakanka žemesniosios prokurorės nurodyto argumento, jog dėl to, kad dalis komentatorių gyvena užsienyje, bendrininkavimas nėra galimas. Pareiškėjo atveju prokurorai nepatikrino, ar rašydami komentarus asmenys tai darė dėl anksčiau parašytų kitų asmenų komentarų, ar tai buvo jų pačių teiginiai perskaičius pareiškėjo rašinį. Taip pat nebuvo atkreiptas dėmesys į tai, ar konkretus komentaras sulaukė pritarimo („patiktukų“), kuris leistų spręsti apie jo populiarumą. Visi šie klausimai spręstini atliekant ikiteisminį tyrimą, kurio metu būtina ištirti tiek kiekvieną komentarą atskirai (turinį, jį parašiusio asmens ketinimus), tiek ir

komentarų visumą, siekiant nustatyti, ar jie buvo pavieniai, ar komentarai asmenų, veikiančių bendrai, pritariančių vienam kito veiksmams bei požiūriams ir siekiančių tų pačių tikslų.

23. Galiausiai Generalinė prokuratūra rėmėsi Teismo sprendimu byloje *Lilliendahl prieš Islandiją* ((nut.), Nr. 29297/18, §§ 39 ir 44–48, 2020 m. gegužės 12 d.), kuriame Teismas sutiko su Islandijos Aukščiausiojo Teismo, kad pareiškėjo vieši komentarai buvo „rimti, labai skausmingi ir pagrįsti išankstiniu nusiteikimu“ ir kad išankstiniu nusiteikimu pagrįstas jų turinys tikrai nebuvo būtinas, kad pareiškėjas galėtų dalyvauti vykstančioje viešojoje diskusijoje. Teismas taip pat pažymėjo, kad nuteistajam paskirta bauda šiomis aplinkybėmis nebuvo per didelė. Teismas pabrėžė, kad sunkiausios formos „neapykantos kalba“ pagal savo pobūdį patenka į Konvencijos 17 straipsnio taikymo sritį ir neturi apsaugos pagal Konvencijos 10 straipsnį.

24. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytas aplinkybes ir remdamasi Konvencijos 46 straipsniu, Teismo sprendimu byloje *Beizaras ir Levickas*, Baudžiamojo proceso kodekso 217 straipsnio 2 dalimi, Prokuratūros įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi (žr. šio sprendimo 39 punktą), Generalinė prokuratūra nutarė atnaujinti ikiteisminį tyrimą, kad būtų nustatytos esminės aplinkybės, turinčios reikšmės pareiškėjo bylai teisingai išspręsti. Pareiškėjas buvo informuotas apie nutarimą.

25. 2020 m. lapkričio 16 d. Klaipėdos apylinkės prokurorė nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl šeštojo komentaro autorės S. K., motyvuodama tuo, kad S. K. prisipažino ir bendradarbiavo su valdžios institucijomis, kiek tai susiję su komentaru. Pareiškėjo vėlesnį skundą Klaipėdos apygardos teismas atmetė 2020 m. gruodžio 23 d. galutine nutartimi.

26. 2020 m. lapkričio 17 d. Klaipėdos apylinkės prokurorė nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl penkiolikos kitų komentarų, nusprendusi, kad, remiantis Žurnalistų etikos inspektorius išvada (žr. šio sprendimo 13 punktą), šie komentarai nekurstė smurto prieš homoseksualius asmenis kaip grupę ir jų nediskriminavo. Prokurorės nuomone, vien tik necenzūrinių žodžių vartojimas bet kokiame komentare, nesant tiesioginių pareiškimų, skatinančių neapykantą ar diskriminaciją, negali būti pripažįstamas nusikaltimu. Nors tokie teiginiai yra „nekorektiški“, savo turiniu ir pavoju jie neatitinka nusikaltimo sudėties požymių.

27. Vėlesnį pareiškėjo skundą aukštesnioji prokurorė 2020 m. lapkričio 28 d. patenkino ir panaikino minėtą nutarimą. Aukštesnioji prokurorė nurodė, kad apylinkės prokurorė, konstatavusi, kad aptariamieji komentarai buvo nekorektiški, tačiau negalėjo sukurstyti skaitytojų smurtauti prieš tam tikrą asmenų grupę, konkrečiai neminėdama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, iš esmės rėmėsi jo nutartimis bylose Nr. 2K-677/2012 ir Nr. 2K-86-648/2016. Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika buvo suformuota iki Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas*. Tuo remdamasi ir nurodydama kitus aspektus, dėl kurių Teismas atkreipė dėmesį

į būtinybę tobulinti valstybės institucijų atsaką į neapykantos nusikaltimus, aukštesnioji prokurorė nutarė atnaujinti ikiteisminį tyrimą dėl penkiolikos aptariamų komentarų autorių. Prokurorė taip pat rėmėsi Konvencijos 13 ir 46 straipsniais: Lietuva privalo imtis individualių ir bendrųjų priemonių, kad ištaisytų padėtį, dėl kurios buvo nustatytas Konvencijos pažeidimas byloje *Beizaras ir Levickas*.

28. Po to valdžios institucijos tęsė ikiteisminį tyrimą dėl minėtų komentarų.

29. 2021 m. kovo 4 d. Klaipėdos apylinkės prokurorė nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl S. I., kuris buvo apklaustas kaip įtariamasis dėl pirmojo komentaro: S. I. neigė jį parašęs, o neginčijamų įrodymų, rodančių priešingai, nebuvo. Kaltė negali būti grindžiama tik prielaidomis.

30. Vyriausybės teigimu, 2021 m. kovo 4 d. Kauno apylinkės prokuratūra sustabdė ikiteisminį tyrimą dėl septintojo, dešimtojo, dvyliktojo ir aštuonioliktojo komentarų. Asmenys, kurių IP adresai buvo susieti su šiais komentarais, buvo Lietuvoje. Jie buvo apklausti, tačiau davė parodymus, kad jų *Wi-Fi* ryšys nebuvo apsaugotas slaptažodžiu, todėl nebuvo galima teigti, kad nurodytus keturis komentarus parašė šie asmenys. Naujausiose 2021 m. rugsėjo 27 d. pastabose Vyriausybė pažymėjo, kad pareiškėjas neapskundė Kauno apylinkės prokuratūros 2021 m. kovo 4 d. nutarimo sustabdyti ikiteisminį tyrimą dėl šių komentarų, ir šis apylinkės prokurorės nutarimas įsiteisėjo.

31. Panašiai ir 2021 m. kovo 17 d. Klaipėdos apylinkės prokurorė nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl šešioliktojo komentaro autorės D. V. ir atleido ją nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Ji visiškai prisipažino ir gailėjosi dėl savo veiksmų, kurie buvo vienkartiniai; be to, ji buvo pensinio amžiaus, o pareiškėjas nebuvo pareiškęs civilinio ieškinio. Šį nutarimą Klaipėdos apylinkės teismas paliko galioti 2021 m. kovo 19 d.; pareiškėjas buvo informuotas apie šį faktą ir teisę pateikti apeliacinį skundą.

32. Kaip apibendrina Vyriausybė 2021 m. gegužės 10 d. pastabose, 2021 m. kovo 5 d. Klaipėdos apylinkės prokurorė sustabdė ikiteisminį tyrimą dėl kelių nagrinėjamų komentarų, nusprendusi, kad buvo imtasi visų įmanomų priemonių asmenims, kurie galėjo padaryti nusikalstamą veiką, nustatyti. Komentarai buvo parašyti iš IP adresų Vokietijoje, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Airijoje, Norvegijoje, Danijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose; tikrieji IP adresai kartais buvo pakeisti kitais IP adresais panaudojant VPN. Prokurorė taip pat pažymėjo, kad tose šalyse informacija apie IP adresus saugoma ribotą laiką, pavyzdžiui, Danijoje, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje – vienus metus, Kanadoje – šešis mėnesius, o Norvegijoje – 21 dieną. Prokurorė pažymėjo, kad ikiteisminis tyrimas buvo sustabdytas, kol išnyks sustabdymo pagrindai.

Dėl penkioliktojo komentaro prokurorė pažymėjo, kad 2020 m. lapkričio 3 d. ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, nes komentare nebuvo nusikaltimo sudėties.

Dėl dvidešimtojo komentaro prokurorė pažymėjo, kad jis buvo pateiktas iš V. P. turimo IP adreso ir V. P. buvo apklaustas kaip specialusis liudytojas, tačiau nepavyko nustatyti, kas parašė komentarą.

33. Pareiškėjas pateikė skundą dėl apylinkės prokurorės nutarimo, tačiau 2021 m. kovo 22 d. Klaipėdos apylinkės prokuratūra, susipažinusi su ikiteisminio tyrimo bylos medžiaga ir pareiškėjo argumentais, paliko galioti nutarimą nutraukti dalį ikiteisminio tyrimo, konstatavusi, kad buvo atlikti visi būtini veiksmai kaltiems asmenims nustatyti. Kai kurie iš aptariamų komentarų buvo parašyti užsienio valstybėse, kuriose duomenys apie IP adresus saugomi trumpą laiką, todėl nebebuvo galimybės nustatyti, kam jie priklauso, net ir naudojantis su tomis valstybėmis sudarytais teisinės pagalbos susitarimais. Kai kurie kiti komentarai buvo parašyti naudojant specialias programas, skirtas tikriesiems IP adresams paslėpti. Aukštesnioji prokurorė, nagrinėdama pareiškėjo skundą dėl penktojo komentaro, nustatė, kad šis komentaras buvo pateiktas iš IP adreso, priklausančio bendrovei, tačiau ši, nors ir bendradarbiavo su prokurore, negalėjo pateikti jokios naudingos informacijos, kad būtų galima nustatyti, kam minėtas adresas priklauso. Aukštesnioji prokurorė pažymėjo, kad pagal Lietuvos vidaus teisę duomenys apie elektroninių ryšių paslaugų abonentą ar registruotą naudotoją gali būti saugomi ne ilgiau kaip šešis mėnesius nuo ryšio dienos (o nagrinėjami komentarai buvo parašyti 2018 m. sausio 15 d.); todėl nebuvo galimybės iš šios bendrovės gauti papildomų duomenų apie atitinkamą IP adresą.

Aukštesnioji prokurorė pažymėjo, kad jos nutarimas gali būti skundžiamas Klaipėdos apylinkės teismui. 2021 m. kovo 22 d. pareiškėjui buvo išsiųsta nutarimo kopija.

Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas neapskundė aukštesniosios prokurorės nutarimo ir jis įsiteisėjo.

34. Dėl pirmojo komentaro 2021 m. gegužės 26 d. galutine nutartimi Klaipėdos apygardos teismas patenkino pareiškėjo skundą dėl skuboto ikiteisminio tyrimo dėl S. I. nutraukimo ir pavedė Klaipėdos apylinkės prokuratūrai organizuoti tolesnį ikiteisminį tyrimą. Siekiant išsiaiškinti, ar šį komentarą paskelbė S. I., reikėjo patikrinti jo elektroninius įrenginius (pavyzdžiui, mobiliuosius telefonus, kompiuterius). Vėliau, 2021 m. birželio 16 d. kratos metu, S. I. savanoriškai perdavė valdžios institucijoms atitinkamus įrenginius (mobiliuosius telefonus, planšetinius kompiuterius ir kompiuterius), tačiau per apžiūrą nebuvo rasta jokios ikiteisminiam tyrimui reikšmingos informacijos. Per apklausą S. I. davė parodymus, kad su homoseksualiais asmenimis jis stengėsi nebendrauti, taip pat vengė dalyvauti tokiose diskusijose ir nerašė jokių komentarų interneto portaluose. Todėl 2021 m. liepos 20 d. Klaipėdos apylinkės prokuratūra nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl S. I., nes nebuvo surinkta objektyvių duomenų jo kaltei įrodyti. Tą pačią dieną ikiteisminis tyrimas dėl pirmojo komentaro

buvo sustabdytas dėl to, kad įtariamieji nebuvo nustatyti, net ir atlikus būtinus procesinius veiksmus.

Naujausiose 2021 m. rugsėjo 27 d. pastabose Vyriausybė nurodė, kad pareiškėjui buvo pranešta apie 2021 m. liepos 20 d. nutarimą, tačiau jis per nustatytą terminą jo neapskundė, todėl jis įsiteisėjo.

35. Naujausiose 2021 m. rugsėjo 27 d. pastabose Vyriausybė nurodė, kad padėtis dėl sustabdyto ikiteisminio tyrimo, kuriame komentarų autoriai nebuvo nustatyti, nepasikeitė.

BYLAI REIKŠMINGAS TEISINIS PAGRINDAS IR PRAKTIKA

I. KONSTITUCIJA IR TEISĖS AKTAI

36. Šiai bylai svarbios Konstitucijos nuostatos:

25 straipsnis

„Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

<...>

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti <...> garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. <...>“

28 straipsnis

„Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.“

37. Susijusi dabartinė ir bylai svarbiu metu galiojusi Baudžiamojo kodekso nuostata:

170 straipsnis. Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę

„2. Tas, kas viešai tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl <...> seksualinės orientacijos, <...> įsitikinimų ar pažiūrų,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

3. Tas, kas viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl <...> seksualinės orientacijos, <...> įsitikinimų ar pažiūrų <...>,

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.“

38. Susijusios Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos:

217 straipsnis. Nutraukto ikiteisminio tyrimo atnaujinimo tvarka

„1. Pagal proceso dalyvių skundus ar savo iniciatyva prokuroras gali atnaujinti ikiteisminį tyrimą, jei tam yra pagrindas. <...>

2. Ikiteisminis tyrimas gali būti atnaujintas, kai paaiškėja esminės aplinkybės, turinčios reikšmės bylai išspręsti teisingai, kurios nebuvo nustatytos priimanč sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą.“

39. Susijusi Prokuratūros įstatymo nuostata:

4 straipsnis. Prokuratūros sąveika su kitomis valstybės institucijomis

„2. Prokurorų proceso veiklą kontroliuoja aukštesnysis prokuroras ir teismas. Aukštesnysis prokuroras ir teismas nustato prokurorų padarytus proceso įstatymų pažeidimus ir panaikina neteisėtus sprendimus. <...>“

40. Vidaus teisė ir praktika, susijusi, be kita ko, su teise į privataus gyvenimo gerbimą ir žmogaus orumo apsaugą, aprašyta byloje *Beizaras ir Levickas* (minėta pirmiau, §§ 26–54). Konkrečiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika 2010–2017 m. laikotarpiu išdėstyta minėto sprendimo 39–47 punktuose.

II. LIETUVOS TEISĖS IR PRAKTIKOS POKYČIAI PO TEISMO SPRENDIMO BYLOJE *BEIZARAS IR LEVICKAS*

41. Savo pastabose Vyriausybė taip pat nurodė šiuos vidaus teisės aktus ir administracinę bei kitą praktiką, taip pat iniciatyvas, kurias Lietuvos valdžios institucijos įgyvendino Teismui priėmus sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*.

A. Generalinio prokuroro metodinės rekomendacijos

42. 2020 m. kovo 30 d. generalinis prokuroras patvirtino apygardų ir apylinkių prokuratūrų ir policijos vadovams Ikiteisminio tyrimo dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančios kalbos atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam ypatumų metodines rekomendacijas (toliau – Rekomendacijos). Rekomendacijos įsigaliojo 2020 m. balandžio 1 d.

Rekomendacijose pabrėžiama pozityvi valstybių pareiga kovoti su neapykantos kalba ir, be kita ko, remiamasi Teismo sprendimais bylose *Beizaras ir Levickas* (minėta pirmiau), *Vejdeland ir kiti prieš Švediją* (Nr. 1813/07, 2012 m. vasario 9 d.), *R. B. prieš Vengriją* (Nr. 64602/12, 2016 m. balandžio 12 d.) ir *Nachova ir kiti prieš Bulgariją* ([DK], Nr. 43577/04 ir Nr. 43579/98, ECHR 2005-VII). Rekomendacijose

apibrėžiama neapykantos kalba ir aptariami pagrindiniai ikiteisminio tyrimo dėl neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų pradėjimo ir atlikimo aspektai, nurodant Teismo praktiką, be kita ko, dėl teisėsaugos institucijų pareigos atpažinti bei inkriminuoti neapykantos motyvą ir laikytis situacijos rimtumą atitinkančio požiūrio, jei yra bent menkiausių užuominų, kad kaltininkas turėjo tam tikrą nusistatymą ir (ar) nusiteikimą nusikalstamos veikos aukos atžvilgiu (44 ir 45 punktai).

Rekomendacijose kalbama apie dviejų pagrindinių vertybių – saviraiškos laisvės ir asmenų lygiateisiškumo – konfliktą. Rekomendacijose nurodomas poreikis įvertinti veiksmų pavojingumą ir „labai aiški taisyklė“, suformuluota Lietuvos teismų, remiantis Teismo praktika, kad saviraiškos laisvės ribų peržengimas panaudojant internetą visais atvejais bus laikomas pavojingesniu dėl paskleistos informacijos masto. Net ir vienas komentaras gali būti pavojingas, todėl į jį reikėtų žiūrėti rimtai. Toliau Rekomendacijose nurodomi tokie aspektai kaip komentarų kontekstas (kuo labiau įtemptas kontekstas, tuo platesnės gali būti galimybės riboti saviraiškos laisvę); teiginių autorių tikslai (ar jie kursto neapykantą arba smurtą); teiginių paskleidimo būdas (internete dėl plataus masto ir anonimiškumo žalingi teiginiai gali turėti rimtų pasekmių) (74–80 punktai).

Rekomendacijose taip pat nurodyta, kad neapykantos nusikaltimų vykdytojai kartais naudojasi užsienyje esančiais IP adresais, todėl prokurorai gali kreiptis dėl atitinkamų duomenų pagal Europos tyrimo orderio procedūrą arba rašydami tiesiogiai „Google“ ar „Facebook“ centriniams biurams (94–98 punktai).

B. Prokurorų nutarimai atnaujinti sustabdytus ikiteisminius tyrimus

43. 2020 m. gruodžio 15 d. pastabose Vyriausybė rėmėsi toliau nurodytais procesiniais sprendimais, priimtais atnaujinant tyrimą ir peržiūrint ankstesnius nutarimus po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* (minėta pirmiau).

2020 m. spalio 8 d. Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras savo iniciatyva panaikino Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato procesinį sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl tariamos neapykantos kalbos pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį ir pradėti jį pagal Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos 2019 m. birželio 19 d. pranešimą dėl neapykantos kalbos (neigiamų komentarų) socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir „YouTube“) LGBT+ asmenų atžvilgiu. Vyriausiasis prokuroras nustatė, kad šios bylos aplinkybės buvo panašios į bylos *Beizaras ir Levickas* aplinkybes. Atsižvelgdamas į Teismo argumentus sprendime byloje *Beizaras ir Levickas* bei naujesnėje byloje *Lilliendahl* (minėta pirmiau), vyriausiasis prokuroras pažymėjo, kad Konvencija ir Teismo praktika turi tiesioginį poveikį Lietuvoje ir kad pagal Konvencijos 46 straipsnį Aukštosios

Susitariančiosios Šalys įsipareigojo laikytis Teismo sprendimų. Vyriausiasis prokuroras taip pat atkreipė dėmesį į Teismo kritiką dėl teisėsaugos institucijų rėmimosi ankstesne Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, suformuota prieš priimant sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*, kurioje neatsižvelgta į tai, kad toje byloje nagrinėtų homofobinių teiginių šiurkštumo lygis labai skiriasi, palyginti su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ankstesniuose sprendimuose nagrinėtais pareiškimais. Tuo remdamasis vyriausiasis prokuroras padarė išvadą, kad pirmenybė turėtų būti teikiama principams, kuriuos Teismas suformulavo byloje *Beizaras ir Levickas*.

44. Be to, 2020 m. spalio 22 d. nutarimu Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras, gavęs T. V. R. ir E. D. skundą dėl Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl kandidato į Seimo narius galimai homofobinių pareiškimų, panaikino policijos nutarimą ir pradėjo ikiteisminį tyrimą pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį. Vyriausiasis prokuroras pakartojo bylose *Beizaras ir Levickas* bei *Feret prieš Belgiją* (Nr. 15615/07, 2009 m. liepos 16 d.) Teismo suformuluotus principus, pažymėjo, kad Konvencija ir Teismo praktika turi tiesioginį poveikį Lietuvoje, kuri privalo vykdyti galutinius Teismo sprendimus, ir kad šiai praktikai turi būti teikiama pirmenybė prieš ankstesnę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką. Vyriausiasis prokuroras taip pat rėmėsi Rekomendacijomis (žr. šio sprendimo 42 punktą).

C. Statistinė informacija apie ikiteisminius tyrimus po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas*

45. Remiantis 2021 m. rugsėjo 27 d. Vyriausybės pateiktais duomenimis, paskelbus sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*, padaugėjo ikiteisminių tyrimų, pradėtų pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį, įskaitant tyrimus dėl neapykantos nusikaltimų seksualinės orientacijos pagrindu. Taigi 2020 m. buvo pradėta 90 ikiteisminių tyrimų (įskaitant ikiteisminius tyrimus dėl neapykantos nusikaltimų seksualinės orientacijos pagrindu), o 2021 m. (iki gegužės 31 d.) – 41 ikiteisminis tyrimas. Palyginti, 2017 ir 2018 m. pradėta po 22 ikiteisminius tyrimus, o 2019 m. – 42 ikiteisminiai tyrimai.

2020 m. teisėsaugos institucijos atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą 78 bylose ir 2021 m. – 55 bylose. Palyginti, 2019 m. ikiteisminį tyrimą pradėti atsisakyta 111 bylų, 2018 m. – 61 byloje, 2017 m. – 72 bylose.

2020 m. 8 bylos perduotos nagrinėti teismui ir teismas pripažino tris asmenis kaltais. 2021 m. (iki gegužės 31 d.) teismui perduota nagrinėti 15 bylų, iki tos dienos išnagrinėta 11 bylų ir 10 asmenų pripažinti kaltais.

D. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas

46. Vidaus reikalų ministro 2020 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-162 buvo sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė, į kurios sudėtį įėjo valstybės institucijų (Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamento, Generalinės prokuratūros, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos) ir nevyriausybinių organizacijų bei asociacijų (pavyzdžiui, Nacionalinės LGBT teisių organizacijos) atstovai. Grupės tikslas – teikti informaciją ir didinti visuomenės informuotumą apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą, skatinti pažeidžiamų grupių dialogą, didinti kovos su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba veiksmingumą, taip pat parengti atitinkamas rekomendacijas. Darbo grupei pavesta, be kita ko, stebėti, kaip vykdomi Lietuvos tarptautiniai įsipareigojimai neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos prevencijos srityje, ir rengti pasiūlymus dėl tinkamo jų įgyvendinimo; tobulinti neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos Lietuvoje stebėseną; rengti ir viešai skelbti neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos situacijos Lietuvoje metinę ataskaitą; keistis gerąja praktika neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos prevencijos srityje; stiprinti teisėsaugos institucijų ir kitų valstybės institucijų ir įstaigų bei pilietinės visuomenės organizacijų atitinkamas kompetencijas. Kaip pažymėjo Vyriausybė, posėdžiai, tarp jų ir posėdžiai, kuriuose dalyvavo užsienio ekspertai bei tarptautinės organizacijos, buvo rengiami reguliariai.

E. Mokymai ir diskusijos

47. Siekdama įgyvendinti Teismo sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*, Generalinė prokuratūra surengė keletą posėdžių: 2020 m. birželio 18 d. posėdyje Vyriausybės atstovė pristatė pagrindinius šio sprendimo aspektus. Posėdyje dalyvavę 56 prokurorai ir 2 valstybės tarnautojai aptarė sprendimo poveikį tariamų neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos tyrimams šalies viduje, taip pat Teismo sprendimo įgyvendinimo būdus. Kitame posėdyje, kurį 2020 m. spalio 6 d. surengė Generalinė prokuratūra, Vyriausybės atstovė skaitė kitą pranešimą ir vadovavo diskusijai apie bylą *Beizaras ir Levickas*; dalyvavo 34 prokurorai ir daugiau kaip 100 policijos pareigūnų.

48. Be to, 2017–2020 m. prokurorai ir jų padėjėjai dalyvavo mokymuose „Žmogaus teisių užtikrinimas“, „Neapykantos nusikaltimų registravimas ir duomenų rinkimas“, „Neapykantos nusikaltimų pažeidžiamos bendruomenės ir teisėsaugos institucijos: lūkesčiai ir galimybės“.

49. Vyriausybės 2020 m. gruodžio 15 d. pastabų pateikimo metu Vidaus reikalų ministerija, Generalinė prokuratūra ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba baigė įgyvendinti 2014–2020 m. projektą „Atsako į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas Lietuvoje stiprinimas“, kurio tikslas – imtis veiksmingų rasizmo, ksenofobijos ir kitų netolerancijos

formų prevencijos priemonių, ypatingą dėmesį skiriant kovai su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba. Projektu siekta tobulinti informacijos apie neapykantos nusikaltimus registravimo ir rinkimo sistemą bei pranešimų apie neapykantos kalbą internete teikimą, analizuoti baudžiamosios atsakomybės už neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą atvejus ir teikti rekomendacijas policijos pareigūnams, taip pat šviesti prokurorus, teisėjus ir policijos pareigūnus šiais klausimais: neapykantos nusikaltimų tyrimo ir baudžiamosios atsakomybės už tokius nusikaltimus ypatumai, pažeidžiamų bendruomenių ir jų poreikių nustatymas, skatinimas pranešti apie neapykantos nusikaltimus, policijos ir pažeidžiamų bendruomenių santykių stiprinimas, policijos pareigūnų ir prokurorų mokymas.

50. 2021 m. rugsėjo 27 d. pastabose Vyriausybė nurodė šiuos vėliau vykusius mokymus:

a) mokymai apie pareigūnų veiksmus neapykantos nusikaltimų atvejais ir neapykantos nusikaltimų prevenciją (2020 m. mokymus baigė 218 policijos pareigūnų, 2021 m. (iki balandžio 30 d.) – 126 policijos pareigūnai);

b) mokymai apie žmogaus teises ir policijos pareigūnų veiklą, apimant ir neapykantos nusikaltimų temą (2020 m. mokymus baigė 144 policijos pareigūnai, 2021 m. (iki balandžio 30 d.) – 192 policijos pareigūnai);

c) mokymai apie policijos pareigūnų vaidmenį tiriant neapykantos nusikaltimus prieš LGBT asmenis (2021 m. (iki balandžio 30 d.) mokymus baigė 38 policijos pareigūnai, 2021 m. liepą surengti dveji mokymai 40 būsimų pareigūnų instruktorių; 2021 m. rudenį planuota surengti mokymus 90 aukšto rango teisėjų ir prokurorų).

51. Be pirmiau minėtų mokymų, Generalinė prokuratūra reguliariai organizavo susitikimus su prokurorais, kurių specializacijos sritis – neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos tyrimai; prokuratūra taip pat reguliariai informavo visuomenę apie atitinkamus ikiteisminius tyrimus.

52. 2021 m. kovą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba suformavo dvi tikslines grupes – vieną policijos pareigūnų, kitą – prokurorų. Šių tikslinių grupių tikslas buvo nustatyti neapykantos nusikaltimų tyrimo bei baudžiamojo persekiojimo iššūkius ir galimus vykstančių tyrimų trūkumus, informacijos, susijusios su neapykantos motyvų vertinimu, poreikį; įvertinti priežastis, dėl kurių neišaiškinami neapykantos nusikaltimai; įvertinti policijos pareigūnų požiūrio įtaką neapykantos nusikaltimų tyrimui. 2021 m. kovą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, siekdama nustatyti ir apibrėžti iššūkius bei problemas, su kuriomis susiduria policijos pareigūnai ir prokurorai tirdami neapykantos nusikaltimus, surengė pareigūnų apklausą.

53. 2020 m. gegužės 2 d. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pradėjo įgyvendinti projektą „#NOPLACE4HATE: Lietuvos institucijų atsako į neapykantos kalbą tobulinimas“. Pagrindiniai projekto tikslai buvo parengti aiškias gaires

policijos pareigūnams, prokurorams ir teisėjams, kaip tirti skundus dėl neapykantos kalbos baudžiamosios teisės sistemoje; stiprinti kompetentingų valdžios institucijų gebėjimus; gerinti paramą neapykantos kalbos aukoms; didinti visuomenės ir teisėsaugos institucijų informuotumą apie tai, kaip atpažinti neapykantos kalbą ir į ją reaguoti.

54. 2020 m. gegužės 7 d. prokurorai buvo supažindinti su praktiniu vadovu „Bendradarbiavimas su neapykantos nusikaltimų pažeidžiamomis bendruomenėmis“. 2021 m. vasario 4 d. Generalinės prokuratūros prokuroras ir Vilniaus apylinkės prokuratūros prokuroras suteikė visuomenei informaciją apie neapykantos nusikaltimų požymius, neapykantos kalbos internete tyrimus ir bausmes. 2021 m. balandžio 8 d. Lietuvos teismo ekspertizės centras surengė mokymus apie neapykantos kalbos lingvistinius aspektus. Taip pat vykdyti projektai, žiniasklaidos kampanija ir kitos priemonės, siekiant mokyti pareigūnus ir užkirsti kelią neapykantos nusikaltimams.

55. 2021 m. kovo–balandžio mėn. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba organizavo nacionalinę informacinę kampaniją „Neapykantos kalba yra nusikaltimas“. Žiniasklaidoje buvo vykdoma kampanija, skirta griauti stereotipus apie tam tikras pažeidžiamas grupes, įskaitant LGBT asmenis. Buvo sukurta socialinė reklama (vaizdo klipai), nukreipta prieš diskriminaciją, įskaitant diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos, ir ji buvo transliuojama per televiziją ir radiją, skleidžiama per „Facebook“.

56. Per radiją ir televiziją buvo pradėtos diskusijos. Šios kampanijos metu buvo sukurtas interneto portalas www.nepyka.lt (administruojamas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos), kuriuo siekiama didinti visuomenės informuotumą. Portalo tikslas, be kita ko, yra suteikti informacijos apie tai, kas yra neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimai, kur ir kaip kreiptis, siekiant apginti savo teises neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų atveju. Atskiri interneto svetainės skyriai skirti žiniasklaidai, specialistams ir aukoms. Tos pačios kampanijos metu didžiuosiuose Lietuvos miestuose buvo iškabinti lauko reklamos plakatai, o socialiniame tinkle „Facebook“ dalytasi straipsniais ir vaizdo įrašais.

57. 2021 m. valstybės institucijos (pavyzdžiui, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba) ir toliau informavo visuomenę apie neapykantos kalbą ir jos daromą žalą. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba planavo surengti policijos pareigūnams ir prokurorams skirtą informacinę kampaniją apie neapykantos kalbos atvejų nustatymą, taip pat internetinę visuomenės informavimo kampaniją apie neapykantos nusikaltimų aukoms teikiamą pagalbą. 2021 m. gegužės duomenimis, 141 policijos pareigūnas ėjo vadinamųjų policijos bendruomenės pareigūnų pareigas, ir viena iš jų funkcijų buvo susitikimai su mažumų bendruomenėmis (įskaitant seksualines mažumas).

58. 2021 m. balandį Policijos departamentas, įvertinęs užsienio valstybių gerąją patirtį, įsteigė virtualaus patrulio pareigybę. Virtualaus patrulio

funkcijos apima socialinių tinklų stebėseną, gautos informacijos vertinimą ir prireikus papildomos informacijos rinkimą, taip pat konsultavimą ir informacijos teikimą. Virtualus patrulis vykdo prevencinę veiklą kibernetinėje erdvėje. Jis renka informaciją apie tariamus teisės pažeidimus ir perduoda ją atitinkamam policijos įstaigai tyrimui atlikti. Per pirmąjį savo veiklos mėnesį virtualus patrulis sulaukė 576 pranešimų iš gyventojų ir institucijų, kurie buvo pateikti įvairiais būdais (per „Facebook“, elektroniniu paštu, o tam tikrus pažeidimus nustatė pats virtualus patrulis). Buvo pranešta (bet neapsiribojama tuo) apie neapykantos kalbos ir diskriminacijos atvejus. Per pirmąjį mėnesį policijos įstaigoms perduota ištirti 11 neapykantos kurstymo atvejų ir, remiantis iš virtualaus patrulio gauta informacija, pradėti 3 ikiteisminiai tyrimai dėl tariamo neapykantos kurstymo. Iki 2022 m. balandžio pabaigos internetinėje žiniasklaidoje turėjo būti įdiegtas įskiepis, skirtas užkirsti kelią neapykantos nusikaltimams.

III. NAUJAUSIA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKA

59. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. kovo 13 d. nutartyje byloje Nr. 2K-91-976/2018 išnagrinėjo žemesniosios instancijos teismų sprendimus, kuriais asmuo V.L. buvo nuteistas pagal Baudžiamojo Kodekso 170 straipsnio 2 dalį už tris nusikalstamas veikas – už tai, kad savo „Facebook“ paskyroje išreiškė neapykantą asmenų grupei dėl jų žydų tautybės ir homoseksualios orientacijos. Gindamasis V. L. rėmėsi savo teise į žodžio laisvę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pagal Teismo praktiką teisė į žodžio laisvę gali būti ribojama, kada kalbama apie neapykantos kalbą ar raginimus smurtauti (jis rėmėsi sprendimu byloje *Perinçek prieš Šveicariją* [DK], Nr. 27510/08, §§ 204–212, ECHR 2015 (ištraukos)). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad neapykantos kurstymas nebūtinai reiškia, jog raginama smurtauti ar imtis kitokių nusikalstamų veikų. Išpuoliai prieš asmenis, padaryti įžeidinėjant konkrečias gyventojų grupes, iš jų tyčiojantis ar jas šmeižiant, valdžios institucijoms gali būti pakankama priežastimi imtis kovos su rasistine kalba, jei saviraiškos laisve naudojamosi neatsakingai (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi sprendimu byloje *Vejdeland ir kiti prieš Švediją*, minėta pirmiau, § 54). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad internetas, atsižvelgiant į jo prieinamumą ir galimybę kaupti bei perduoti didžiulį informacijos kiekį, atlieka svarbią funkciją plėsdamas visuomenės galimybes gauti naujienas ir apskritai lengvindamas informacijos sklaidą. Interneto vartotojų anonimiškumas, kaip toks, gali paskatinti laisvą idėjų ir informacijos srautą. Kartu informacijos skleidimo internetu paprastumas, apimtis ir greitis bei kartą pateiktos informacijos išlikimas gali labai pasunkinti neteisėtos kalbos internete poveikį, palyginti su tradicine žiniasklaida (LAT rėmėsi sprendimu byloje *Delfi AS prieš Estiją* [DK], Nr. 64569/09, §§ 133 ir 147, ECHR 2015).

60. Po to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo neapykantos nusikaltimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalyje, požymius ir, remdamasis faktinėmis aplinkybėmis, nusprendė, kad šių požymių buvo V. L. veiksmuose: jis suvokė savo sisteminių veiksmų, kuriais viešai išreiškė neapykantą žydams ir homoseksualiems asmenims, pavojingumą; jis taip pat siekė sukelti neigiamą visuomenės reakciją minėtų asmenų grupių atžvilgiu. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosprendį, skirtą V. L. pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį, paliko nepakeistą.

BYLAI REIKŠMINGI TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI

61. Atitinkamos Ministrų Komiteto dokumento, susijusio su Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* vykdymu, dalys (CM/Notes/1419/H46-21, 2021 m. gruodžio 2 d.):

„Vykdymo būseną

Lietuvos valdžios institucijos 2020 m. lapkričio 13 d. ir 2021 m. rugpjūčio 31 d. pateikė du išsamius veiksmų planus (žr. [DH-DD\(2020\)1044](#) ir [DH-DD\(2021\)852](#)), kurių santrauka pateikiama toliau.

Individualiosios priemonės

Teisingas atlyginimas (apimantis neturtinę žalą, bylinėjimosi ir kitas išlaidas) buvo sumokėtas laiku ir visiškai.

Priėmus sprendimą, buvo panaikintas pirminis valdžios institucijų sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. 2020 m. liepos 14 d. buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį <...> dėl visų trisdešimt vieno komentaro, kuriuos parašė dvidešimt devyni asmenys. Valdžios institucijos pateikė išsamią informaciją apie šio tyrimo eigą ir būseną. Iki šiol baudžiamasis procesas baigtas septyniose bylose, o dvidešimt dvi bylos vis dar nagrinėjamos. Penkiose bylose užsienio institucijoms buvo išsiųsti teisinės pagalbos prašymai apklausti užsienyje gyvenančius įtariamuosius. Keturių baudžiamųjų bylų vidaus teismuose nagrinėjimo stadijos skirtingos. Kol kas nepavyko nustatyti trylikos asmenų, nes nuo nagrinėjamų faktų praėjo daug laiko. Valdžios institucijos paaiškino, kad jeigu jų tapatybė bus nustatyta, gali būti pradėtas tyrimas dėl jų, jei iki tos dienos nebus suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas.

Bendrosios priemonės

Valdžios institucijos pabrėžia, kad Teismas nekvestionavo vidaus teisės aktų, o kaip pažeidimų šaltinį nurodė diskriminacinį vidaus valdžios institucijų (prokurorų ir teismų) požiūrį juos taikant. Todėl jos ėmėsi priemonių pakeisti vidaus praktiką ir užkirsti kelią panašioms 14 straipsnio, taikomo kartu su 8 ir 13 straipsniais, pažeidimams.

A. Neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos tyrimų veiksmingumo didinimas

1. Naujos Metodinės rekomendacijos prokurorams ir policijos pareigūnams dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos ikiteisminių tyrimų atlikimo

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

Rekomendacijas, kuriose laikomasi Teismo praktikos ir atsižvelgiama į Teismo sprendime padarytas išvadas, parengė mokslininkas, o 2020 m. kovą jas patvirtino generalinis prokuroras. Jos buvo išplatintos vietinių prokuratūrų ir policijos komisariatų vadovams ir aptartos tarpinstitucinėse darbo grupėse.

2. Prokurorų specializacija

Skundų dėl neapykantos nusikaltimų nagrinėjimas kuo dažniau pavedamas specializuotiems prokurorams. Pavyzdžiui, dviem nesenai priimtais 2020 m. Vilniaus ir Klaipėdos apygardų prokuratūrų vyriausiųjų prokurorų įsakymais atitinkamų struktūrinių padalinių vadovai įpareigoti užtikrinti, kad skundų dėl tariamų neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos nagrinėjimas būtų pavestas prokurorams, kurių specializacija yra nusikalstamų veikų asmenų lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei tyrimas.

3. Ankstesnių sprendimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, jį sustabdyti ar nutraukti peržiūra

Konkrečiai remdamiesi Teismo sprendimu, aukštesnieji prokurorai peržiūri savo ankstesnius nuo 2016 m. priimtus nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl skundų dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos, siekdami išsiaiškinti, ar neapykantos motyvas (įskaitant seksualinės orientacijos pagrindus, kaip šioje byloje) buvo nusikalstamų veikų, padarytų asmeniui, visuomenei ar nuosavybei, požymis arba atsakomybę sunkinanti aplinkybė. Vien Vilniaus apygardos prokuratūra iki šiol peržiūrėjo 261 procesinį sprendimą dėl nusikalstamų veikų, pagrįstų galimu neapykantos motyvu (17 procesinių sprendimų iš 261 buvo panaikinti po šios peržiūros).

4. Tiksliniai mokymai ir informuotumo didinimo projektai

2017–2021 m. surengta daug susijusių mokymų teisėsaugos institucijoms, įgyvendinti projektai (išsami informacija pateikiama [DH-DD\(2021\)852](#)). 2020 m. Generalinė prokuratūra kartu su Vyriausybės atstove surengė pristatymus prokurorams ir diskusijas apie Teismo išvadų šioje byloje pasekmes. 2021 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba suformavo dvi tikslines policijos pareigūnų ir prokurorų grupes, kurių pagrindinis tikslas buvo nustatyti neapykantos nusikaltimų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo iššūkius ir galimus vykstančių tyrimų trūkumus. Ji taip pat surengė nacionalinę informuotumo didinimo kampaniją „Neapykantos kalba yra nusikaltimas“. 2021 m. gruodį bus rengiamas Nacionalinis žmogaus teisių forumas neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų Lietuvoje tema.

5. Neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos registravimas ir duomenų rinkimas

Generalinės prokuratūros prašymu planuojama atlikti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos ir Nusikalstamų veikų žinybinio registro pakeitimus, siekiant pagerinti neapykantos nusikaltimų registravimą ir duomenų rinkimą.

6. Sprendimo vertimas ir platinimas

Sprendimas lietuvių kalba buvo paskelbtas Vyriausybės atstovo interneto svetainėje ir yra prieinamas nemokamai. Vyriausybės atstovė taip pat atskirai raštu informavo kompetentingas vidaus valdžios institucijas apie sprendimą ir nusiuntė išsamius paaiškinimus. Generalinė prokuratūra surengė keletą susitikimų šio sprendimo poveikiui tyrimams šalies viduje aptarti.

B. Vidaus teismų praktikos raida

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

Valdžios institucijos pažymi teigiamas vidaus teismų (įskaitant apylinkės teismus) praktikos tendencijas, susijusias su nebaudžiamumo už diskriminacinius ir homofobinius neapykantos komentarus internete panaikinimu. Pastarojo meto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika rodo, kad neapykantos kalba seksualinės orientacijos pagrindu netoleruojama ir kad atsižvelgdamas į Teismo kritiką Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nebesiremia „ekscentrišku elgesiu“.

Pavyzdžiui, 2018 m. baudžiamojoje byloje, kurioje kaltininkas buvo nuteistas už neapykantos kurstymą prieš žmonių grupes įvairiais pagrindais, įskaitant seksualinę orientaciją, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plačiai rėmėsi Teismo praktika dėl neapykantos nusikaltimų ir pabrėžė diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos rimtumą. Statistika rodo, kad 2020 m. teismams buvo perduotos nagrinėti 8 bylos: priimti sprendimai 3 bylose, 3 asmenys pripažinti kaltais, o vienas asmuo išteisintas. Iki 2021 m. gegužės 31 d. teismams perduota nagrinėti 15 bylų: išnagrinėta 11 bylų, 10 asmenų pripažinti kaltais, o vienam asmeniui paskirtos priverčiamosios medicinos priemonės.

C. Neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos prevencija

2021 m. balandį Lietuvos policija įsteigė virtualaus patrulio pareigybę. Jis stebi socialinius tinklus ir vykdo prevencinę veiklą kibernetinėje erdvėje – renka informaciją apie tariamus pažeidimus ir perduoda ją atitinkamai policijos įstaigai tyrimui atlikti. Per mėnesį nuo veiklos pradžios virtualus patrulis gavo 576 pranešimus iš asmenų ir institucijų. Buvo pranešta (bet neapsiribojant tuo) apie neapykantos kalbos ir diskriminacijos atvejus. Policijai perduota ištirti 11 neapykantos kurstymo atvejų ir, remiantis iš virtualaus patrulio gauta informacija, pradėti 3 ikiteisminiai tyrimai dėl tariamo neapykantos kurstymo. Iki 2022 m. balandžio mėn. pabaigos planuota įdiegti neapykantos incidentų prevencijos įskiepi internetinėje žiniasklaidoje.

D. Geresnės galimybės pranešti apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą

Sukurtos interneto platformos, skatinančios pranešti apie neapykantos kalbą: svetainėje ePolicija.lt asmenys gali informuoti policiją apie nusikalstamas veikas ir sekti bylos eigą; Lietuvoje įdiegta internetinė platforma UNI-FORM, jungianti LGBTI NVO ir policijos įstaigas ES šalyse (šia platforma gali naudotis bet kuris kitas asmuo, norintis pranešti, taip pat ir anonimiškai, apie incidentus su neapykantos motyvais).

Policijos bendruomenės pareigūnai organizuoja susitikimus su mažumų bendruomenėmis, siekdami pasitarti su jomis šioms bendruomenėms aktualiais klausimais (2020 m. įvyko 555 tokie susitikimai).

E. Statistika

Po Teismo sprendimo padaugėjo ikiteisminių tyrimų pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį, įskaitant dėl seksualinės orientacijos (ir sumažėjo atsisakymų juos pradėti). 2020 m. buvo pradėta 90 tokių ikiteisminių tyrimų, 2021 m. (iki gegužės 31 d.) – 41 ikiteisminis tyrimas; palyginti, 22 ikiteisminiai tyrimai 2017 m., 22 – 2018 m. ir 42 – 2019 m.

F. Tarpinstitucinės darbo grupės sudarymas ir Nediskriminavimo skatinimo 2021–2023 metų veiksmų plano patvirtinimas

2020 m. vasario 24 d. buvo sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė, kurios tikslas, be kita ko, didinti informuotumą apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą, skatinti pažeidžiamų grupių dialogą, keistis gerąja patirtimi tokių veikų prevencijos ir tyrimo srityje, didinti valdžios institucijų atsaką į tokias nusikalstamas veikas

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

veiksmingumą ir rengti atitinkamas rekomendacijas (t. y. dėl nuolatinės neapykantos nusikaltimų stebėsenos, keitimosi gerąja patirtimi, neapykantos nusikaltimų nustatymo ir teisėsaugos institucijų gebėjimų stiprinimo). Grupę sudaro Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamento, Generalinės prokuratūros, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos, Lietuvos nevyriausybinių organizacijų ir asociacijų (įskaitant LGBTI organizacijas) atstovai. 2020 m. gruodį socialinės apsaugos ir darbo ministras patvirtino Nediskriminavimo skatinimo 2021–2023 metų veiksmų planą, kurio vienas iš tikslų – neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų prevencija.

G. Valdžios institucijų atliktas taikytų priemonių įvertinimas

Valdžios institucijos pabrėžia pažangą, padarytą įgyvendinant individualiąsias ir bendrąsias priemones, pažymi, kad pilietinės visuomenės atstovai („ILGA-Europe“) pabrėžė teigiamas šio sprendimo įgyvendinimo tendencijas, ir siūlo Ministrų Komitetui perduoti šią bylą nagrinėti pagal standartinę priežiūros procedūrą.

Sekretoriato analizė

Individualiosios priemonės

Pačių institucijų iniciatyva sparčiai pradėti ikiteisminį tyrimą pagal pareiškėjų skundus dėl homofobinės neapykantos kalbos netrukus po to, kai sprendimas tapo galutinis, ir daugybė pastangų, kurių iki šiol buvo imtasi siekiant konkrečios pažangos šiame tyrime, yra sveikintini. Jokių papildomų individualių priemonių nereikia, nes priemonėmis, kurių buvo imtasi, atsižvelgta į Teismo kritiką dėl to, kad tyrimas nebuvo pradėtas dėl valdžios institucijų diskriminacinio požiūrio.

Bendrosios priemonės

Valdžios institucijos ėmėsi įvairių išsamių ir įvairiapusių priemonių, kad padidintų Lietuvos baudžiamosios teisės sistemos gebėjimą tinkamai reaguoti į neapykantos kalbą ir neapykantos nusikaltimus ir taip spręsti Teismo iškeltas problemas.

Su džiaugsmu galima pažymėti tokias priemones kaip Metodinių rekomendacijų policijai ir prokuratūrai dėl neapykantos nusikaltimų tyrimo priėmimas, prokurorų specializacija ir ankstesnių sprendimų peržiūra, siekiant įvertinti neapykantos motyvą kaip nusikaltimo požymį. Dabar valdžios institucijos turėtų imtis visų būtinų priemonių, kad užtikrintų veiksmingą naujųjų rekomendacijų įgyvendinimą praktikoje.

Su susidomėjimu galima pažymėti vidaus teismų praktikos raidą, tyrimą atliekančių institucijų pajėgumų stiprinimo priemones ir statistinius duomenis, rodančius, kad pastaraisiais metais padaugėjo neapykantos nusikaltimų tyrimų. Valdžios institucijos turėtų toliau stengtis nustatyti ir pašalinti sunkumus tiriant neapykantos nusikaltimus ir patraukiant baudžiamojon atsakomybėn už juos. Šie tolesni žingsniai galėtų apimti tolesnę prokurorų specializaciją, policijos pareigūnų specializaciją ir sistemingus, išsamius policijos pareigūnų, prokurorų ir teisėjų pradinius ir kvalifikacijos kėlimo mokymus, ypač skirtus neapykantos nusikaltimų nustatymui ir tyrimui, galimai pasinaudojant Europos Tarybos patirtimi, kad būtų užtikrintas Konvenciją atitinkantis neapykantos nusikaltimų teisės aktų taikymas, ypatingą dėmesį skiriant atitinkamo priežastinio ryšio su diskriminacija tyrimui.

Valdžios institucijos ir toliau turėtų įgyvendinti savo planus, siekdamas gerinti neapykantos nusikaltimų registravimą ir duomenų apie juos rinkimą, kad susidarytų visapusiškas ir nuoseklus vaizdas apie neapykantos nusikaltimų paplitimą ir tyrimą atliekančių bei teisminių institucijų atsaką į tokius nusikaltimus ir taip būtų įvertintas papildomų ar taisomųjų veiksmų poreikis.

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

Palankiai vertinamos valdžios institucijų iki šiol taikytos prevencinės priemonės ir jų pasiryžimas toliau stebėti ir gerinti atsaką į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą. Ypač teigiamai vertinama tai, kad sudaryta konkreti tarpinstitucinė darbo grupė ir į ją kaip dalyvė įtraukta pilietinė visuomenė. Dabar svarbu, kad ši darbo grupė tęstų savo veiklą, visų pirma įgyvendintų savo išsamų strateginį planą, skirtą neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos prevencijai ir atsakui į juos.

Pasiūlymas nagrinėti šią bylą pagal standartinę priežiūros procedūrą

Atsižvelgiant į iki šiol taikytas išsamias priemones, padarytą pažangą ir valdžios institucijų pasiryžimą tęsti darbą siekiant toliau stiprinti neapykantos kalbos prevenciją ir tyrimus, šią bylą galima būtų toliau nagrinėti pagal standartinę procedūrą, pagal kurią būtų galima įvertinti praktinį poveikį ir ilgalaikį priemonių nuoseklumą.“

62. 2021 m. lapkričio 30 – gruodžio 2 d. vykusiam 1419-ajame posėdyje Ministrų Komitetas priėmė sprendimą CM/Del/Dec(2021)1419/H46-21 dėl Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* vykdymo priežiūros, kuriame nurodė:

„Atstovai

1) priminė, kad ši byla susijusi su atsisakymu, kuris buvo pagrįstas diskriminaciniu požiūriu, pradėti ikiteisminį tyrimą dėl pareiškėjų skundų, kad jie 2014 m. nukentėjo nuo itin šiurkščios homofobinės neapykantos kalbos internete, ir veiksmingos vidaus teisinės gynybos priemonės nebuvimu;

Dėl individualių priemonių

2) manė, kad papildomų individualių priemonių nereikia imtis, nes buvo sumokėtas teisingas atlyginimas, be to, institucijos peržiūrėjo ir panaikino Konvencijai prieštaraujantį savo pirminį atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą dėl pareiškėjų skundų dėl homofobinės neapykantos kalbos, savo iniciatyva pradėjo ikiteisminį tyrimą ir sparčiai pažengė į priekį;

Dėl bendrųjų priemonių

3) su džiaugsmu pažymėjo, kad institucijos, siekdamos patobulinti neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos tyrimus, ėmėsi plačių ir įvairiapusių priemonių, įskaitant naujas Metodines rekomendacijas, prokurorų specializaciją ir ankstesnių sprendimų peržiūrą siekiant įvertinti neapykantos motyvą kaip nusikaltimo požymį ir patikrinti, ar buvo priežastinis ryšys su diskriminacija; paragino institucijas imtis visų būtinų priemonių siekiant užtikrinti veiksmingą naujų rekomendacijų įgyvendinimą praktikoje;

4) su susidomėjimu atkreipė dėmesį į vidaus teismų praktikos raidą, tyrimą atliekančių institucijų pajėgumų stiprinimo priemones ir statistinius duomenis, rodančius, kad pastaraisiais metais padaugėjo neapykantos nusikaltimų tyrimų;

5) paragino institucijas toliau dėti pastangas siekiant nustatyti ir pašalinti sunkumus tiriant bei patraukiant baudžiamojon atsakomybėn už neapykantos nusikaltimus ir tęsti teisėsaugos pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymą bei informuotumo didinimą, galimai pasinaudojant Europos Tarybos patirtimi, siekiant užtikrinti Konvenciją atitinkantį neapykantos nusikaltimų teisės aktų taikymą ir išlaikyti pasiektą pažangą;

6) pasidžiaugė Lietuvos institucijų taikomomis prevencinėmis priemonėmis ir pasiryžimu toliau stebėti ir gerinti atsaką į neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą; paragino jas toliau stengtis, visų pirma, įgyvendinti išsamų neapykantos

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

nusikaltimų ir neapykantos kalbos prevencijos ir atsako į juos strateginį planą, taip pat toliau rengti priemones neapykantos nusikaltimų registravimui ir duomenų apie juos rinkimui pagerinti;

7) paskatino institucijas vėliausiai iki 2023 m. birželio pabaigos pateikti bendrą veiksmų planą / ataskaitą, apimančią visus reikšmingus pokyčius ir taikytų priemonių praktinio poveikio įvertinimą, taip pat informaciją apie visas papildomas priemones, numatytas siekiant ateityje stebėti neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos tyrimų veiksmingumą;

8) atsižvelgdami į iki šiol taikytų individualiųjų ir bendrųjų priemonių pažangą, nusprendė toliau nagrinėti šią bylą pagal standartinę priežiūros procedūrą.“

TEISĖ

TARIAMAS KONVENCIJOS 13 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

63. Pareiškėjas skundėsi, kad valdžios institucijos veiksmingai nesureagavo į jo skundą dėl neapykantą kurstančių komentarų jo atžvilgiu. Jis rėmėsi Konvencijos 13 straipsniu, kuriame nustatyta:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, nustatytos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.“

A. Priimtinas

1. Šalių teiginiai

a) Vyriausybė

64. Atsižvelgdama į Teismo išvadą byloje *Beizaras ir Levickas* (Nr. 41288/15, 2020 m. sausio 14 d.), Vyriausybė nekvestionavo Konvencijos 13 straipsnio taikymo šios bylos aplinkybėms ir paliko šį klausimą galutinai išspręsti Teismui.

65. Vyriausybė pažymėjo, kad pareiškėjo byla apima du laikotarpius – pirmąjį, kuriam buvo taikoma vidaus praktika iki Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas*, ir antrąjį, kuriam buvo taikoma vidaus praktika po šio sprendimo. Net jei būtų pripažinta, kad peticijos pateikimo metu nebuvo veiksmingos teisinės gynybos priemonės, dabartinė Lietuvos valdžios institucijų praktika, suteikianti galimybę atnaujinti ikiteisminį tyrimą dėl ginčijamų komentarų, rodo, kad veiksminga teisinės gynybos priemonė egzistavo ir byla gali būti laikoma išspręsta pagal Konvencijos 37 straipsnio 1 dalies b punktą (Vyriausybė rėmėsi sprendimu byloje *Dardanskis ir kiti prieš Lietuvą* (nut.), Nr. 74452/13 ir dar 15, §§ 21–32, 2019 m. birželio 18 d.).

66. 2020 m. gruodžio 15 d. pastabose Vyriausybė taip pat nurodė, kad prašymas turėtų būti atmestas dėl vidaus teisinės gynybos priemonių

nepanaudojimo, atsižvelgiant į šiuos veiksnius: Konvencijos mechanizmo subsidarumo principą; tiesioginį Konvencijos veikimą Lietuvos teisinėje sistemoje; Konvencijos viršenybę prieš vidaus teisės aktus; tai, kad Teismo sprendimai, priimti Lietuvai iškeltose bylose, yra privalomi valstybės institucijoms; tai, kad nuo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip šeši mėnesiai; vidaus valstybės institucijų greitą reakciją į minėtame sprendime išsakytą Teismo kritiką; pasikeitusią vidaus valdžios institucijų praktiką; konkrečią pareiškėjo padėtį (jo byloje vis dar buvo atliekamas ikiteisminis tyrimas, o Generalinė prokuratūra, atnaujindama tyrimą, *expressis verbis* atsižvelgė į sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*).

Naujausiose pastabose, pateiktose 2021 m. rugsėjo 27 d., Vyriausybė teigė, kad buvo nustatyta veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė dėl asmenų skundų, susijusių su neapykantos kalbos nusikaltimais, nukreiptais prieš seksualines mažumas.

b) Pareiškėjas

67. 2021 m. sausio 29 d. pastabose pareiškėjas nurodė, kad jis apskundė sprendimus nutraukti ikiteisminį tyrimą ir panaudojo visas teisinės gynybos priemones iki Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* priėmimo. Po 2019 m. sausio 17 d. Klaipėdos apylinkės teismo galutinės nutarties (žr. šio sprendimo 18 punktą) jis nebeturėjo galimybės kreiptis į aukštesniosios instancijos teismus.

Iš pradžių tyrimas po Teismo sprendimo buvo atnaujintas, vėliau nutrauktas tuo pačiu diskriminaciniu pagrindu, kad komentarai buvo neįžeidžiantys. Be to, buvo įdėta per mažai pastangų nustatyti komentarų autorius. Net ir tie kaltininkai, kurie buvo nustatyti, buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Tai rodė cinišką ir įžeidžiantį valstybės požiūrį, kuris atspindėjo daugumos gyventojų požiūrį į viešus ir sistemingus homoseksualų įžeidinėjimus. Valstybės valdžios institucijos nesiėmė veiksmingų priemonių, kad apsaugotų pareiškėją nuo neapykantos kalbos, susijusios su jo rašiniiais apie homoseksualus.

2. Teismo vertinimas

68. Teismas pirmiausia pažymi, kad pareiškėjas apskundė prokurorų ir teismų sprendimus nepradėti ikiteisminio tyrimo dėl aptariamų komentarų arba sustabdyti ikiteisminį tyrimą dėl to, kad buvo išnaudotos visos priemonės komentarų autoriams nustatyti (žr. šio sprendimo 15–18 punktus). Jis konstatuoja, kad per pirmąjį tyrimo laikotarpį pareiškėjas panaudojo galimas vidaus teisinės gynybos priemones.

69. Teismas taip pat mano, kad klausimas, ar pareiškėjas turėjo veiksmingų vidaus teisinės gynybos priemonių ikiteisminio tyrimo antruoju laikotarpiu, kai Generalinė prokuratūra jį atnaujino (žr. šio sprendimo 20–24

punktus), yra neatsiejamai susijęs su pareiškėjo skundu dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nuo neapykantos kalbos trūkumo tiek apskritai, tiek konkrečiu pareiškėjo atveju. Todėl Teismas mano, kad šiame etape yra per anksti atsakyti į Vyriausybės argumentus (žr. šio sprendimo 65 ir 66 punktus), ir grįš prie šio klausimo, kai nagrinės pareiškėjo skundą iš esmės.

70. Galiausiai Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas koku nors kitu pagrindu, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtinu.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

a) Pareiškėjas

71. Pareiškėjas teigė, kad savo 2018 m. sausio 15 d. rašinyje (žr. šio sprendimo 5 punktą) siekė išsakyti kritiką ir savo subjektyvią nuomonę. Tame rašinyje pavartoti apibūdinimai buvo skirti tik siauro mąstymo asmenims, nes, jo teigimu, mažiau išsilavinę „žmonės <...> dažniau neigiamai vertino homoseksualius asmenis ir dažniau reiškė savo mintis įžeidinėdami kitus“. Nors rašinys buvo šokiruojantis ar nepalankus kitiems asmenims, pareiškėjas tik išreiškė savo nuomonę apie žmones, kurie neigiamai vertina homoseksualius asmenis.

72. Nepaisant įžeidžiančių ir smurtauti skatinančių rašinio komentarų ir pareiškėjo prašymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį, viso tyrimo metu jam nebuvo užtikrinta veiksminga teisinė apsauga: tyrimas kelis kartus buvo nutrauktas, neįvertinus visų reikšmingų aplinkybių.

73. Ikiteisminis tyrimas pareiškėjo byloje buvo atnaujintas praėjus tik devyniems mėnesiams po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* priėmimo. Pareiškėjas manė, kad tyrimas buvo atnaujintas tik todėl, kad Vyriausybės atstovė informavo Generalinę prokuratūrą apie tai, jog ši peticija buvo perduota Vyriausybei pastaboms pateikti. Jei pareiškėjas nebūtų ėmęsis jokių veiksmų savo teisėms apginti tarptautiniu lygmeniu, vidaus procesas nebūtų buvęs atnaujintas.

74. Valstybės pareiga laiku ištirti neapykantos nusikaltimus ir patraukti kaltininkus atsakomybėn – jos pozityvioji pareiga. Todėl formalus proceso atnaujinimas negali būti laikomas veiksminga vidaus teisinės gynybos priemone. Tyrimo atnaujinimas jo byloje nedavė jokių apčiuopiamų rezultatų, o kai kurie kaltininkai netgi buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą arba dėl veikos mažareikšmiškumo ar kitais pagrindais. Tyrimas nebuvo atliktas kruopščiai, o ikiteisminiam tyrimui jo byloje sugaišti daugiau nei treji metai leido kaltininkams išvengti atsakomybės. Prieš nutraukiant ikiteisminį tyrimą valstybė privalėjo surinkti pakankamai įrodymų. Praėjus trejiems metams po nusikaltimo padarymo,

buvo mažai tikėtina, kad pavyks rasti tokių įrodymų ir nubausti kaltininkus. Tačiau nukentėjusiajam teko nepakeliama finansinė ir emocinė našta teikiant skundus dėl ne kartą nutrauktų ikiteisminių tyrimų ir sisteminių spragų.

75. Vidaus proceso atnaujinimas po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* nebuvo veiksminga teisinės gynybos priemonė ir veikiau jis buvo atnaujintas siekiant sudaryti įspūdį, kad kažkas daroma, o ne iš tikrųjų persekioti ir nubausti kaltininkus bei atkurti teisingumą. Prokurorų argumentai buvo panašūs į pirmojo tyrimo argumentus: kaltininkų veiksmai ir toliau buvo laikomi neįžeidžiančiais, todėl nė vienas iš sprendime byloje *Beizaras ir Levickas* Teismo nustatytų principų nebuvo praktiškai įgyvendintas. Valdžios pozityvioji pareiga nebuvo įvykdyta; vidaus valdžios institucijų praktika išliko nepakitusi. Pareiškėjas taip pat manė, kad jo atveju netaikytina Teismo praktika bylose *Drėlingas prieš Lietuvą* (Nr. 28859/16, 2019 m. kovo 12 d.) ir *Hutchinson prieš Jungtinę Karalystę* ([DK], Nr. 57592/08, 2017 m. sausio 17 d.).

76. Naujausiose pastabose, pateiktose 2021 m. lapkričio 2 d., pareiškėjas teigė, kad visos Vyriausybės nurodytos priemonės buvo įgyvendintos per vėlai ir iki šiol nėra veiksmingos nei sprendžiant jo konkretų atvejį, nei apskritai kovojant su neapykantos kalbos nusikaltimais Lietuvoje.

b) Vyriausybė

(i) Bendra valdžios institucijų pozicija

77. Pirmiausia Vyriausybė nurodė, kad kompetentingų vidaus valdžios institucijų praktika pasikeitė iš karto po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas*. Nuo tada vidaus valdžios institucijos ėmėsi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų veiksmingą skundų dėl neapykantos kalbos seksualinės orientacijos pagrindu tyrimą. Minėtame sprendime Teismo pateikti argumentai buvo įtraukti į teisėsaugos institucijų praktiką ir išplėtoti. Nustatydamas bendruosius principus sprendime byloje *Beizaras ir Levickas*, Teismas padėjo kompetentingoms vidaus institucijoms, kaip antai prokuratūroms ir vidaus teismams, vykdyti savo pozityviąją pareigą veiksmingai ištirti, ar komentarai apie asmenų seksualinę orientaciją yra neapykantos ir smurto kurstymas.

78. Vyriausybė taip pat rėmėsi sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* 152 punktu, kuriame Teismas pripažino, kad pirmosios instancijos vidaus teismai priimdavo apkaltinamuosius nuosprendžius dėl diskriminacinių ir homofobinių komentarų internete bei kito homofobinio elgesio. Taigi Vyriausybė manė, kad pirmosios instancijos teismų praktikos Teismas nekritikavo. Atsižvelgiant į tai ir į Teismo susirūpinimą dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijos dėl seksualinėms mažumoms priklausančių asmenų „ekscentriško elgesio“ ar tariamos pareigos įgyvendinant savo asmenines teises „gerbti kitų asmenų pažiūras ir tradicijas“ (ten pat), po

sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* prokuratūros nedelsdamos atsižvelgė į šį susirūpinimą ir nebesivadovavo šia konkrečia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Taip buvo tiek tiriant skundus dėl neapykantos kalbos pareiškėjo byloje, tiek kitose panašiose bylose. Taigi Teismo sprendimas turėjo tiesioginį poveikį ir buvo viršesnis už Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotus principus, išskyrus Konstituciją. Taigi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurią kritikavo Teismas, netrukdė teisėsaugos institucijoms, įskaitant prokurorus ir visus kitus subjektus, taikyti vidaus teisę ir vykdyti savo pozityviasias pareigas. Tokiomis aplinkybėmis nereikėjo laukti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pasikeitimo, kad būtų galima daryti išvadą, jog veiksminga vidaus teisinė gynyba egzistuoja.

79. Vyriausybė norėjo atkreipti Teismo dėmesį į pasikeitusią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, iš kurios matyti, kad neapykantos kalba seksualinės orientacijos pagrindu nebetoleruojama (žr. šio sprendimo 59 ir 60 punktus). Taigi šiuo metu nebėra pagrindo teigti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra gana atlaidus asmenims, kaltinamiems neapykantos kalba prieš homoseksualus. Tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neturėjo galimybės suformuoti savo praktikos, įtvirtinančios, kokius kriterijus taikyti bylose dėl panašaus pavojingumo neapykantos kalbos įvairiais pagrindais atvejų, galima paaiškinti baudžiamojo proceso ypatumais, juk Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisdikcija priklauso nuo to, ar šalys pateikia kasacinius skundus. Vis dėlto prokuratūrų ir apylinkių teismų praktika užtikrina, kad neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimai būtų tinkamai ištirti.

80. Iškart po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* paskelbimo vidaus valdžios institucijos sureagavo į Teismo susirūpinimą dėl to, kad Lietuvos valdžios institucijos neturi išsamaus strateginio požiūrio, kaip spręsti rasistinės ir homofobinės neapykantos kurstymo problemą, siekiant užtikrinti veiksmingą teisinės gynybos priemonę pagal Konvencijos 13 straipsnį (žr. šio sprendimo 46 punktą). Prokurorų praktika buvo pakeista aukščiausiu lygmeniu: Generalinė prokuratūra patvirtino naujas Metodines rekomendacijas (žr. šio sprendimo 42 punktą), panaikinti žemesniųjų prokurorų ar policijos komisariatų sprendimai, nurodyta peržiūrėti žemesniųjų prokurorų sprendimus, o tiriant skundus dėl neapykantos kalbos nusikaltimų, Teismui jau priėmus sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*, tiesiogiai taikomas šis sprendimas (žr. šio sprendimo 43 ir 44 punktus).

81. Susijusios organizacijos teigiamai įvertino priemones, kurių ėmėsi vidaus valdžios institucijos, siekdamos, kad teisinės gynybos priemonė būtų veiksminga. Konkrečiai kalbant, 2020 m. spalio 8 d. Teisme vykusios internetinės konferencijos metu „ILGA-Europe“ (organizacijos, kuri pateikė pastabas kaip viena iš į bylą įstojusių trečiųjų šalių byloje *Beizaras ir Levickas* (minėta pirmiau, §§ 102–105) atstovas atkreipė dėmesį į teigiamas tendencijas nuo to laiko, kai šis sprendimas buvo laiku vykdomas Lietuvoje,

pavyzdžiui, Metodinių rekomendacijų (žr. šio sprendimo 42 punktą) patvirtinimą ir paskelbimą praėjus vos trims mėnesiams po Teismo sprendimo priėmimo. Nacionalinė LGBT teisių organizacija (nevyriausybinių organizacijų, dalyvavusių byloje *Beizaras ir Levickas* tiek vidaus, tiek tarptautiniu lygmenimis (ten pat, §§ 16–17), mano, kad Metodinėse rekomendacijose „skatinamas sąmoningas ir jautrus teisėsaugos pareigūnų požiūris į neapykantos nusikaltimų ar neapykantos kalbos aukas ir pabrėžiamas specialių apsaugos poreikių vertinimo bei specialių apsaugos priemonių poreikis“.

82. Vyriausybė taip pat nurodė turimą statistinę informaciją kaip įrodymą, kad padaugėjo ikiteisminių tyrimų, pradėtų pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį, įskaitant ikiteisminius tyrimus dėl neapykantos nusikaltimų, padarytų seksualinės orientacijos pagrindu (žr. šio sprendimo 45 punktą).

83. Vyriausybė atkreipė dėmesį į tai, kad Ministrų Komitetas teigiamai įvertino priemones, kurių Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas*. Atsižvelgdamas į padarytą iki šiol pažangą įgyvendinant individualiąsias ir bendrąsias priemones, Ministrų Komitetas nusprendė toliau nagrinėti bylą *Beizaras ir Levickas* pagal standartinę, o ne sustiprintą priežiūros procedūrą.

84. Galiausiai 2021 m. gruodžio 8 d. pateiktose naujausiose pastabose Vyriausybė pripažino, kad vis dar buvo taikomos bendrosios priemonės, siekiant užkirsti kelią pažeidimams, ir dar reikėjo įvertinti jų ilgalaikį veiksmingumą, tačiau jau nebuvo galima nepastebėti apčiuopiamos pažangos, pasiektos dėl jau įgyvendintų išsamių priemonių.

(ii) *Pareiškėjo byla*

85. Po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* vidaus valdžios institucijos laikėsi tos pačios veiksmingos pozicijos dėl skundo, pateikto dėl neapykantos kalbos seksualinės orientacijos pagrindu, ištyrimo pareiškėjo byloje. Vidaus valdžios institucijos, remdamosi gairėmis, kurias Teismas pateikė minėtame sprendime, siekė atsižvelgti į Teismo kritiką ir atlikti veiksmingą skundų dėl neapykantos kalbos tyrimą.

86. Vyriausybė nesutiko su pareiškėjo teiginiu, kad jei jis nebūtų pateikęs peticijos Teismui, procesas jo byloje nebūtų atnaujintas. Priešingai, vos tik 2020 m. gegužės 14 d. įsiteisėjo Teismo sprendimas byloje *Beizaras ir Levickas*, Lietuvos valdžios institucijos skubiai ėmėsi tiek individualiųjų, tiek bendrųjų priemonių Teismo nustatytam pažeidimui ištaisyti. Ikitiesminis tyrimas pareiškėjo byloje buvo atnaujintas 2020 m. spalio 12 d., t. y. praėjus penkiems mėnesiams (žr. šio sprendimo 24 punktą). Toks laikotarpis buvo pagrįstas, atsižvelgiant į laiką, kurio reikėjo Teismo sprendimui išversti į lietuvių kalbą, valstybės institucijoms su juo susipažinti ir Generalinei prokuratūrai priimti naujas Metodines rekomendacijas. Valstybės institucijos taip pat turėjo pakeisti savo praktiką:

daug diskutuota, be kita ko, dėl minėto sprendimo poveikio kitiems panašioms ikiteisminiams tyrimams, kurie buvo atlikti arba nutraukti iki sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* priėmimo. Generalinei prokuratūrai 2020 m. spalio 12 d. atnaujinus ikiteisminį tyrimą, pareiškėjui apie tai buvo pranešta (žr. ten pat). Prokurorų nutarimų peržiūra tiesiogiai taikant Teismo praktiką buvo atlikta per pagrįstą laiką.

87. Ikiteisminis tyrimas buvo atnaujintas dėl visų aptariamų komentarų ir vidaus valdžios institucijos ėmėsi visų įmanomų ir būtinų priemonių bei veiksmų, kad nustatytų neapykantos kalbos nusikaltimą įvykdžiusius asmenis. Tais atvejais, kai pavyko surinkti pakankamai duomenų, kaltininkams pritaikyta baudžiamoji atsakomybė. Todėl šiuo atveju ikiteisminio tyrimo dėl kai kurių aptariamų komentarų nutraukimą arba sustabdymą lėmė ne diskriminacinis ir išankstinis valstybės institucijų nusistatymas, dėl kurio neapykanta nepripažinta nusikaltimo motyvu ir nesilaikyta situacijos rimtumą atitinkančio požiūrio, o daugiausia techninės problemos, kurios yra įprastos internete įvykdytų nusikaltimų atveju, taip pat laikas, praėjęs nuo aptariamų komentarų parašymo.

88. Pareiškėjas aktyviai dalyvavo ikiteisminiame tyrime: jis buvo informuotas apie prokurorų priimtus procesinius sprendimus ir pasinaudojo teise juos apskųsti. Todėl negalima nepažymėti, kad pareiškėjas neapskundė kelių prokurorų nutarimų sustabdyti ikiteisminį tyrimą ir jie įsiteisėjo.

89. Nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleistų asmenų atžvilgiu baudžiamoji atsakomybė buvo *ultima ratio* priemonė, turinti ypatingų neigiamų pasekmių asmeniui, kuriam ji pritaikyta. Taigi, pripažindamos asmenis kaltais, bet atleisdamos juos nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, vidaus valdžios institucijos siekė tinkamai užtikrinti nukentėjusiųjų ir kaltų asmenų padėties pusiausvyrą, taip pat atsižvelgdamos į tai, kad šie sprendimai neužkerta kelio reikalauti atlyginti žalą civilinio proceso tvarka.

90. Vyriausybė negalėjo sutikti su pareiškėjo argumentu, kad ikiteisminio tyrimo atnaujinimas jo byloje buvo tik formalumas, siekiant sudaryti Teismui įspūdį, kad kažkas daroma, bet ne vykdyti teisingumą. Priešingai, ikiteisminis tyrimas pareiškėjo byloje buvo atnaujintas po ankstesnių sprendimų peržiūros, kurią valdžios institucijos atliko savo iniciatyva ir per pagrįstą laiką visose panašiose bylose, įskaitant pareiškėjo bylą, po to, kai įsiteisėjo Teismo sprendimas byloje *Beizaras ir Levickas*. Atsižvelgiant į tai, kad pažeidimus byloje *Beizaras ir Levickas* nulėmė diskriminacinis vidaus valdžios institucijų (prokurorų ir teismų) požiūris taikant vidaus teisę, įsiteisėjus nurodytam sprendimui, Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi priemonių vidaus praktikai pakeisti, kad būtų išvengta pažeidimų panašiose bylose, įskaitant pareiškėjo bylą. Taigi, tiesiogiai remdamiesi minėtu Teismo sprendimu, aukštesnieji prokurorai peržiūrėjo ankstesnius nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl skundų dėl

neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos, jį sustabdyti arba nutraukti, ir Ministrų Komitetas palankiai įvertino taikytas priemones.

91. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, Vyriausybė buvo įsitikinusi, kad pagerėjusi vidaus valdžios institucijų praktika pareiškėjo byloje yra tikras dialogo tarp Teismo ir Lietuvos valdžios institucijų pavyzdys, kuris nusipelno tam tikros pagarbos, ir ją Teismas parodė Lietuvos ir kitų valstybių, Konvencijos Šalių, nacionaliniams teismams, tinkamai atsižvelgusiems į Teismo ankstesniuose sprendimuose suformuluotus reikalavimus. Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad panašiai kaip Teismo konstatuota sprendimuose bylose *Drélingas* (minėta pirmiau) ir *Hutchinson* (minėta pirmiau), esama vidaus valdžios institucijų praktika nagrinėjamoje byloje po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* paskelbimo nebeturi to trūkumo, kurį Teismas nustatė tame sprendime.

92. Todėl šios bylos aplinkybėmis Konvencijos 13 straipsnis nebuvo pažeistas, nes Lietuvoje nustatyta veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė asmenims, kurie skundžiasi dėl neapykantos kalbos nusikaltimų, nukreiptų prieš seksualines mažumas, ir valstybės institucijos ėmėsi priemonių pareiškėjui apsaugoti nuo neapykantos kalbos, susijusios su jo rašiniiais apie homoseksualios orientacijos asmenis.

2. Teismo vertinimas

a) Bendrieji principai

93. Teismas pakartoja, kad 13 straipsnyje reikalaujama numatyti vidaus teisinės gynybos priemonę, kuri leistų atitinkamai nacionalinei valdžios institucijai nagrinėti atitinkamo Konvencijos skundo esmę ir suteikti tinkamą teisių gynimo priemonę, tačiau Susitariančiosioms Valstybėms paliekama ir tam tikra vertinimo laisvė spręsti, kaip vykdyti savo įsipareigojimus pagal šią nuostatą (žr. *Alekseyev prieš Rusiją*, Nr. 4916/07 ir dar dvi, § 97, 2010 m. spalio 21 d.). Teismas taip pat yra konstatavęs, kad Konvencijos nuostatos turi būti aiškinamos ir taikomos taip, kad jose numatytos garantijos būtų praktiškos ir veiksmingos, o ne teorinės ir netikros (žr. *Mihalache prieš Rumuniją* [DK], Nr. 54012/10, § 91, 2019 m. liepos 8 d.). Kad 13 straipsnyje reikalaujama teisinės gynybos priemonė būtų veiksminga, ji turi būti prieinama ir praktikoje, ir teisėje, pirmiausia ta prasme, kad valstybės atsakovės valdžios institucijų veiksmai ar neveikimas neturi nepagrįstai trukdyti šią priemonę įgyvendinti (žr. *De Souza Ribeiro prieš Prancūziją* [DK], Nr. 22689/07, § 80, ECHR 2012).

94. Vyriausybė neginčijo, kad šioje byloje pareiškėjas turėjo įrodomą reikalavimą dėl nagrinėjamų komentarų, kaip apibrėžta Teismo praktikoje, todėl turėjo teisę į 13 straipsnio reikalavimus atitinkančią teisinės gynybos priemonę (žr. šio sprendimo 64 punktą). Savo ruožtu Teismas mano, kad akivaizdu, jog aptariamai komentarai, nukreipti prieš homoseksualios orientacijos asmenis ir asmeniškai prieš pareiškėją, buvo pakankamai

šiurkštūs, kad keltų klausimą pagal Konvencijos 14 straipsnį, taikomą kartu su 8 straipsniu. Iš esmės tokį patį skundą pareiškėjas pateikė ir vidaus procese (žr. šio sprendimo 9 punktą). Tokią pačią išvadą padariusi ir Generalinė prokuratūra, kuri pripažino, kad tiek Teismo išnagrinėtoje byloje *Beizaras ir Levickas*, tiek pareiškėjo byloje iškelti panašūs fakto ir teisės klausimai, ir tuo pagrindu buvo nuspręsta atnaujinti ikiteisminį tyrimą pareiškėjo byloje (žr. šio sprendimo 21 ir 24 punktus). Atsižvelgdamas į tai, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjas turėjo įrodomą reikalavimą, kaip apibrėžta Teismo praktikoje, ir todėl turėjo teisę į teisinės gynybos priemonę, atitinkančią Konvencijos 13 straipsnio reikalavimus (žr. *Beizaras ir Levickas*, minėta pirmiau, § 150; dėl įrodomo reikalavimo buvimo pagal analogiją su kita byla, taikant 13 straipsnį, žr., *mutatis mutandis*, *Chizzotti prieš Italiją*, Nr. 15535/02, §§ 38–40, 2006 m. vasario 2 d.; dėl vidaus valdžios institucijų pripažinimo, kad 13 straipsniu pagrįstas reikalavimas yra įrodomas ir dėl to šis straipsnis yra taikytinas, žr. *Barbotin prieš Prancūziją*, Nr. 25338/16, § 32, 2020 m. lapkričio 19 d., ir ten nurodytą teismo praktiką).

b) Teismo išvadų byloje *Beizaras ir Levickas* santrauka

95. Byloje *Beizaras ir Levickas* Teismas nustatė, kad, pirma, neapykantą kurstantys komentarai, įskaitant atvirus fizinių asmenų raginimus smurtauti prieš pareiškėjus ir apskritai homoseksualių asmenų bendruomenę, buvo paskatinti netolerantiško požiūrio į šią bendruomenę ir, antra, tas pats diskriminacinis požiūris buvo pagrindinė priežastis, dėl kurios atitinkamos valdžios institucijos neįvykdė savo pozityviosios pareigos veiksmingai ištirti, ar komentarai dėl pareiškėjų seksualinės orientacijos buvo neapykantos ir smurto kurstymas. Sumenkindamos šių komentarų rimtumą valdžios institucijos mažų mažiausiai juos toleravo. Atsižvelgdamas į minėtas išvadas, Teismas taip pat manė, kad pareiškėjų diskriminacija seksualinės orientacijos pagrindu buvo įrodyta. Be to, Teismas manė, kad Vyriausybė nepagrindė teiginio, jog nagrinėjamas skirtingas traktavimas buvo suderinamas su Konvencijos standartais. Taigi Teismas konstatavo, kad toje byloje buvo pažeistas 14 straipsnis, taikomas kartu su Konvencijos 8 straipsniu (ten pat, §§ 129–130).

96. Tame sprendime Teismas taip pat nustatė Konvencijos 13 straipsnio pažeidimą dėl to, kad pareiškėjams nebuvo suteikta veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė jų skundui dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, padaryto dėl diskriminacijos seksualinės orientacijos pagrindu (ten pat, §§ 151–156).

97. Teismas pažymi, kad minėtame sprendime jis nesuabejojo, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje, ypač Baudžiamojo kodekso 170 straipsnyje, ir baudžiamosios teisės sistemoje, įskaitant teismus, numatyta teisinės gynybos priemonė, kuri iš esmės yra veiksminga Konvencijos 13 straipsnio požiūriu (ten pat, § 151). Tačiau toje byloje išvada dėl Konvencijos

13 straipsnio pažeidimo buvo padaryta nustačius, kad paprastai veiksminga teisinės gynybos priemonė neveikė veiksmingai, be kita ko, dėl valstybės institucijų „išankstinių nuostatų“ ir dėl to, kad šios institucijos „nepagrįstai absoliutino saviraiškos laisvę, o galbūt ir dėl kitų motyvų, kurie, nors ir nėra teisės dalykas, bet daro teisei neišvengiamą įtaką“. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos teisėsaugos institucijos nepripažino neapykantos tokių nusikaltimų motyvu ir nesilaikė situacijos rimtumą atitinkančio požiūrio. Apskritai, Lietuvoje trūko išsamaus strateginio valdžios institucijų požiūrio, kaip spręsti rasistinės ir homofobinės neapykantos kalbos problemą (ten pat, § 155).

c) Lietuvos valdžios institucijų atsakas į Teismo sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*

98. Teismas pirmiausia pažymi, kad pirmoji reakcija į jo sprendimą minėtoje byloje *Beizaras ir Levickas* įvyko praėjus vos kelioms savaitėms po jo priėmimo, taigi dar iki sprendimo įsiteisėjimo: 2020 m. vasarį vidaus reikalų ministras¹ sudarė tarpinstitucinę darbo grupę iš valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų bei asociacijų atstovų. Darbo grupės tikslas – formuoti ir stiprinti valstybės institucijų požiūrį reaguojant į neapykantos kalbą ir neapykantos nusikaltimus (žr. šio sprendimo 46 punktą).

99. Toliau Teismas nurodo generalinio prokuroro Metodinės rekomendacijas dėl neapykantos kalbos nustatymo ir baudžiamojo persekiojimo, kurios įsigaliojo 2020 m. balandžio 1 d., t. y. praėjus vos keliems mėnesiams po to, kai 2020 m. sausio 14 d. buvo paskelbtas Teismo sprendimas, ir prieš jam įsiteisėjant 2020 m. gegužės 14 d. Akivaizdu, kad šiose Rekomendacijose pateikti ne tik svarbiausi principai, kurių prokurorai turi laikytis susidūrę su neapykantos kalba, bet ir pateikiamos gairės, kaip kovoti su tokiais nusikaltimais. Rekomendacijose taip pat remiamasi atitinkama Teismo praktika (žr. šio sprendimo 42 punktą).

100. Teismas taip pat atsižvelgia į 2020 m. spalio 12 d. Generalinės prokuratūros nutarimą atnaujinti ikiteisminį tyrimą pareiškėjo byloje (žr. šio sprendimo 20–24 punktus). Teismas grįš prie šio nutarimo toliau vertindamas jo poveikį konkrečiai pareiškėjo padėčiai (žr. šio sprendimo 108–112 punktus), tačiau šiame etape Teismas pabrėžia tai, kad minėtame nutarime: pirma, pripažinta, kad prokurorų nutarimuose, pagrįstuose ankstesne Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, buvo daug trūkumų (žr. šio sprendimo 20 punktą); antra, pabrėžiama besąlyginė Lietuvos pareiga vykdyti Teismo sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas* (žr. šio sprendimo 21 punktą); trečia, pabrėžiama Teismo išvada, kad išpuoliai prieš seksualines mažumas Lietuvoje yra pasiekę atitinkamą sunkumo laipsnį,

¹ Vertėjo pastaba. Sprendimo originale įsivėlė klaida. Tarpinstitucinė darbo grupė sudaryta ne teisingumo ministro, o vidaus reikalų ministro įsakymu.

kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę (žr. šio sprendimo 22 punktą); ketvirta, remiantis Teismo praktika, pažymima, kad skausmingi ir išankstiniu nusiteikimu pagrįsti komentarai nebūtinai norint dalyvauti viešojoje diskusijoje ir kad neapykantos kalba nepatenka į Konvencijos 10 straipsnio apsaugos sritį (žr. šio sprendimo 23 punktą). Teismo nuomone, šis generalinio prokuroro nutarimas rodo aiškų ir teigiamą valstybės institucijų požiūrį į baudžiamąjį persekiojimą už neapykantos nusikaltimus pakyti.

101. Nagrinėdamas toliau, Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad buvo peržiūrėti keli nutarimai nutraukti ikiteisminius tyrimus neapykantos kurstymo bylose ir kai kurios iš šių bylų buvo atnaujintos (žr. šio sprendimo 43 ir 44 punktus). Minėtuose nutarimuose Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras pažymėjo, kad Teismo praktika turi viršenybę prieš ankstesnę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką ir turi tiesioginį poveikį Lietuvoje, kuri privalo laikytis galutinių Teismo sprendimų. Iš Teismo turimos medžiagos taip pat matyti, kad atvejai, kai po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* buvo atliekama ankstesnių nutarimų peržiūra, nebuvo pavieniai; kaip nurodė Ministrų Komitetas, buvo peržiūrėtas 261 procesinis sprendimas dėl nusikalstamų veikų su galimais neapykantos motyvais (žr. šio sprendimo 61 punkte pateikto dokumento A dalies 3 punktą).

102. Sprendime byloje *Beizaras ir Levickas* Teismas negalėjo užmerkti akių prieš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kurioje, užuot nustačius veiksmingą vidaus teisinės gynybos priemonę skundams dėl homofobinės diskriminacijos, kalbama apie seksualinėms mažumoms priklausančių asmenų „ekscentrišką elgesį“ arba tariamą pareigą įgyvendinant savo asmenines teises „gerbti kitų asmenų pažiūras ir tradicijas“ (ten pat, § 152). Priimdamas šį sprendimą Teismas nustatė, kad Vyriausybė nepateikė nė vienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties, kuri rodytų, kad aiškinimo tendencija pasikeitė. Taip pat neatrodė, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turėjo galimybę aiškiau apibrėžti kriterijus, kurie turi būti taikomi neapykantos kalbos bylose.

103. Tačiau šioje byloje Teismas su pasitenkinimu konstatuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijos pokytį, kuris tam tikru mastu įvyko dar iki Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* paskelbimo, pavyzdžiui, 2018 m. kovo 13 d. nutartyje, kurioje jis paliko galioti apkaltinamąjį nuosprendį pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį dėl neapykantos kurstymo prieš asmenų grupę, taip pat ir seksualinės orientacijos pagrindu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis Teismo praktika šiuo klausimu, pažymėjo, kad saviraiškos laisvė gali būti ribojama, kai kalbama apie neapykantos kurstymą, ir kad neapykantos kurstymas nebūtinai apima raginimą smurtauti. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į būtinybę nenuvertinti interneto galimybių, dėl kurių neapykantos kalbos poveikis gali sustiprėti. Teismas konstatuoja, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškiai ir besąlygiškai pripažino neapykantos nusikaltimų bei diskriminacijos dėl seksualinės

orientacijos sunkumą ir panaikino nebaudžiamumo įspūdį, vyravusį bylose dėl neapykantos kalbos prieš homoseksualius asmenis, kurį Teismas konstatavo byloje *Beizaras ir Levickas* (žr. šio sprendimo 59 ir 60 punktus ir *Beizaras ir Levickas*, minėta pirmiau, § 152; Lietuvos teismų praktika panašiose bylose apžvelgta sprendime byloje *Beizaras ir Levickas*, §§ 39–54). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis taip pat suteikė aiškumo dėl valstybės pozityviųjų pareigų ir išsprendė sprendime byloje *Beizaras ir Levickas* nustatytą trūkumą (žr., *mutatis mutandis*, *Hutchinson*, minėta pirmiau, § 40). Nors sprendime byloje *Beizaras ir Levickas* Teismas jau buvo pripažinęs teigiamas tendencijas, įvertinęs, kaip apylinkės teismai traktuoja valstybių pozityviąją pareigą apsaugoti asmenis nuo neapykantos kalbos, šioje byloje, atkreipdamas dėmesį į įstatyme nustatytą Lietuvos vidaus teismų pareigą atsižvelgti į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, Teismas gali konstatuoti, kad minėta naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis rodo, jog veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė skundams dėl homofobinės diskriminacijos dabar egzistuoja visose instancijose (ten pat, § 152).

104. Toliau Teismas atkreipia dėmesį į Vyriausybės nurodytą ir pareiškėjo neginčytą faktą dėl pilietinės visuomenės pozicijos: nevyriausybinių organizacijų, kurios atstovavo pareiškėjams ir įstojo į bylą *Beizaras ir Levickas* kaip trečiosios šalys, neseniai išreiškė pritarimą Lietuvos teisėsaugos reformoms (žr. šio sprendimo 81 punktą). Teismas mano, kad toks pritarimas akivaizdžiai rodo, jog nediskriminavimo idėją remiančių organizacijų nuomonė pasikeitė ir jos nebemano, kad valstybės institucijos dviprasmiškai vertina homoseksualios orientacijos asmenų interesų apsaugą (žr. šio sprendimo 61 punkte pateikto dokumento G dalį). Taip pat pažymėtina, kad pilietinės visuomenės atstovai tiesiogiai dalyvavo Lietuvos valstybės institucijų diskusijose Teismo sprendimo poveikiui aptarti (žr. šio sprendimo 46 punktą ir 61 punkte pateikto dokumento F dalį).

105. Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad po jo sprendimo priėmimo buvo surengta daugybė mokymų teisėjams, prokurorams ir policijos pareigūnams, kuriuose dalyvavo įvairūs ekspertai (pavyzdžiui, Vyriausybės atstovas, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba) ir kurie buvo skirti įvairiems neapykantos nusikaltimų prevencijos, išaiškinimo ir baudžiamojo persekiojimo aspektams aptarti (žr. šio sprendimo 47–58 punktus ir 61 punkte pateikto dokumento A dalies 4 punktą). Vyriausybės pateikta statistinė informacija rodo aiškų ištirtų nusikaltimų skaičiaus padidėjimą ir, skirtingai nuo statistinių duomenų, kuriais Teismas rėmėsi byloje *Beizaras ir Levickas*, ji rodo, kad netolerancija seksualinių mažumų atžvilgiu nebėra nevaldoma ir kad Baudžiamojo kodekso 170 straipsnis nebėra laikomas „mirusia norma“ (žr. šio sprendimo 45 punktą; taip pat žr. *Beizaras ir Levickas*, minėta pirmiau, § 155).

106. Galiausiai Teismas pažymi, kad tiek Ministrų Komitetas, tiek atstovai palankiai įvertino daugelį pirmiau minėtų Lietuvos valdžios institucijų priemonių, kurių imtasi siekiant veiksmingai išaiškinti neapykantos nusikaltimus ir patraukti už juos baudžiamojon atsakomybėn, ir, atsižvelgdamas į jau padarytą pažangą įgyvendinant priemones, Ministrų Komitetas nusprendė toliau nagrinėti sprendimą *Beizaras ir Levickas* pagal standartinę priežiūros procedūrą (žr. šio sprendimo 61 ir 62 punktus).

107. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, ir nepažeisdamas Ministrų Komiteto kompetencijos pagal Konvencijos 46 straipsnį dėl Teismo sprendimų vykdymo, Teismas konstatuoja, kad po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi plačių ir įvairiapusių priemonių, kad padidintų Lietuvos baudžiamosios teisės sistemos gebėjimą tinkamai reaguoti į neapykantos kalbą ir neapykantos nusikaltimus ir taip spręsti Teismo iškeltas problemas. Todėl dabar Teismas išanalizuos jo taikymą pareiškėjo byloje.

d) Pareiškėjo byla

108. Teismas pirmiausia pažymi, kad kai 2018 m. sausį pareiškėjas kreipėsi į Lietuvos valdžios institucijas su prašymu pradėti ikiteisminį tyrimą dėl aptariamų komentarų, jų pirminė reakcija buvo neigiama: prokuroras ir apylinkės teismas manė, kad komentarai nebuvo sisteminio pobūdžio, komentarų autoriai turėjo teisę į saviraiškos laisvę, baudžiamoji atsakomybė laikytina *ultima ratio* priemone, o komentarai nebuvo pakankamai šiurkštūs, kad suteiktų pagrindo baudžiamajam persekiojimui (žr. šio sprendimo 9 ir 10 punktus). Tokius argumentus vėliau paneigė Klaipėdos apygardos teismas (žr. šio sprendimo 10 punktą *in fine*). Nors vėliau buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2 dalį ir pareiškėjui suteiktas nukentėjusiojo statusas (žr. šio sprendimo 11 punktą), kaip apibendrina Generalinė prokuratūra, vėliau ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, remiantis pirmiau minėtais nepagrįstais motyvais ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, suformuota iki Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* (žr. šio sprendimo 14 ir 20 punktus). Buvo nustatyta viena komentarų autorė, tačiau ji atleista nuo baudžiamosios atsakomybės (žr. šio sprendimo 14 punktą). Ikiteisminis tyrimas dėl kito komentaro taip pat buvo sustabdytas, skubotai konstatavus, kad visi galimi procesiniai veiksmai buvo atlikti (žr. šio sprendimo 17 ir 34 punktus).

109. Nagrinėdamas toliau, Teismas pažymi, kad postūmį pareiškėjo bylai suteikė Generalinė prokuratūra, kuri veikė remdamasi Vyriausybės atstovės raštu (žr. šio sprendimo 19 ir 20–24 punktus). Teismas mano, kad svarbiausia, jog Generalinė prokuratūra, pirma, atmetė kaip nepagrįstus kelis ikiteisminio tyrimo sustabdymo pagrindus, kurie buvo grindžiami ankstesne Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ir kuriuos Teismas sukritikavo (žr. šio sprendimo 20 punktą). Antra, Generalinė prokuratūra

nustatė, kad pareiškėjo byloje fakto ir teisės klausimai buvo analogiški Teismo išnagrinėtiems sprendime byloje *Beizaras ir Levickas*, kurio priėmimą Generalinė prokuratūra laikė svarbia aplinkybe, dėl kurios reikėjo atnaujinti ikiteisminį tyrimą pareiškėjo byloje (žr. šio sprendimo 21 punktą). Trečia, Generalinė prokuratūra atkreipė dėmesį į keletą aspektų, kurie nebuvo išnagrinėti minėtame ikiteisminiame tyrime, taip pat atsižvelgiant į naujai priimtas Metodines rekomendacijas (žr. šio sprendimo 22 punktą). Ketvirta, Generalinė prokuratūra rėmėsi Teismo praktika, pagal kurią sunkiausios neapykantos kalbos formos nepatenka į Konvencijos 10 straipsnio apsaugos sritį, taip pat valstybių pareiga vykdyti Teismo sprendimus (žr. šio sprendimo 23 ir 24 punktus). Todėl ikiteisminis tyrimas dėl komentarų, pateiktų atsakant į pareiškėjo rašinį, buvo atnaujintas ir jam buvo pranešta apie šį sprendimą (žr. šio sprendimo 24 punktą).

110. Teismas taip pat atkreipia dėmesį į vėliau atnaujintą ikiteisminį tyrimą (žr. šio sprendimo 25–35 punktus): kai kurie komentarų autoriai buvo nustatyti ir atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, atsižvelgiant į tai, kad jie bendradarbiavo su valdžios institucijomis (žr. šio sprendimo 25 punktą), kai kurie buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (žr. šio sprendimo 31 punktą), o kai kurie įtariamieji buvo nustatyti, tačiau jų kaltei įrodyti nepakako duomenų (žr. šio sprendimo 34 punktą). Keletas komentarų buvo pateikti iš užsienyje esančių IP adresų, todėl nebuvo galima nustatyti jų autorių (žr. šio sprendimo 32 punktą). Šiomis aplinkybėmis Teismas negali teigti, kad ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas ar sustabdytas dėl Lietuvos valdžios institucijų išankstinio nusistatymo (plg. priešingai žr. *Beizaras ir Levickas*, minėta pirmiau, § 154). Be to, nors tai ir neturi lemiamos reikšmės Teismo išvadai dėl veiksmingų vidaus teisinės gynybos priemonių egzistavimo pareiškėjo atveju, pažymėtina, kad jis neapskundė kelių nutarimų dėl ikiteisminio tyrimo sustabdymo (žr. šio sprendimo 33 punktą *in fine* ir 34 punktą *in fine*). Dėl ikiteisminio tyrimo sustabdymo dėl to, kad IP adresai buvo užsienio šalyse, Teismas taip pat remiasi Ministrų Komiteto nuomone, kad toks sustabdymo pagrindas nelaikomas negaliojančiu ar nepagrįstu. Be to, nors pareiškėjas teigė, kad kai kurių kaltininkų nepavyko nustatyti dėl praėjusio laiko, šis aspektas, nors Ministrų Komitetas jį ir pastebėjo, nebuvo vertinamas kaip kliūtis, dėl kurios Lietuvos individualiosios priemonės įgyvendinant sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas* negali būti veiksmingos (žr. šio sprendimo 61 punktą). Todėl, nors pareiškėjo atveju buvo nustatytas ir surastas tik vienas iš komentarų autorių (žr. šio sprendimo 31 punktą), tai savaime nesuteikia pagrindo teigti, kad ikiteisminis tyrimas buvo neveiksmingas. Teismas pakartoja, kad Konvencijos 13 straipsnio pažeidimas byloje *Beizaras ir Levickas* buvo nustatytas pirmiausia dėl diskriminacinio vidaus valdžios institucijų požiūrio, kuris lėmė nebaudžiamumą. Šioje byloje, Generalinei prokuratūrai atnaujinus ikiteisminį tyrimą (žr. šio sprendimo 20–24 punktus), Teismas negali

ižvelgti jokio Lietuvos institucijų ar pareigūnų, nagrinėjusių pareiškėjo bylą, diskriminacinio požiūrio. Iš tikrųjų bet kokią apylinkės prokuroro rėmimąsi „pasenusia“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika greitai ištaisė aukštesnysis prokuroras (žr. šio sprendimo 26–27 punktus).

111. Ministrų Komitetas, vertindamas priemones, kurių Lietuva ėmėsi vykdydama sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*, taip pat pažymėjo, kad nors ikiteisminis tyrimas dėl visų komentarų buvo atnaujintas, ne visi komentarų autoriai buvo nustatyti ir nuteisti. Ministrų Komiteto nuomone, kalbant apie individualiąsias priemones, pakanka, kad būtų galima atnaujinti ikiteisminį tyrimą dėl dar nenustatytų autorių tuo atveju, jei jie būtų nustatyti ir jei iki to laiko nebūtų suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas (žr. šio sprendimo 61 ir 62 punktus). Atrodo, kad tokia padėtis ir susiklostė šioje byloje (žr. šio sprendimo 32 punktą). Teismas nemato pagrindo nukrypti nuo minėto Ministrų Komiteto vertinimo (dėl bendrųjų principų, susijusių su Teismo sprendimų vykdymu pagal Konvencijos 46 straipsnį, žr. 2019 m. gegužės 29 d. sprendimą *Ilgar Mammadov prieš Azerbaidžaną* (pažeidimo procedūra) ([DK], Nr. 15172/13, §§ 147–155).

112. Galiausiai Teismas pakartoja, kad tinkamos bausmės skyrimo klausimai iš esmės nepatenka į Konvencijos taikymo sritį (žr. *Sawoniuk prieš Jungtinę Karalystę* (nut.), Nr. 63716/00, ECHR 2001-VI). Valstybių, Konvencijos Šalių, pareiga atlikti veiksmingą tyrimą pagal Konvenciją yra pareiga, susijusi su priemonėmis, o ne su rezultatais. Nėra absoliutaus reikalavimo, kad baudžiamasis persekiojimas visada baigtųsi apkaltinamuoju nuosprendžiu ar konkrečia bausme. Konvencija savaime nesuteikia jokios atskiros teisės reikalauti, kad tretieji asmenys būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn ar nuteisti už nusikalstamą veiką (žr., *mutatis mutandis*, *Öneryıldız prieš Turkiją* [DK], Nr. 48939/99, §§ 96 ir 147, ECHR 2004-XII, *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, § 331, ECHR 2010 (ištraukos)). Todėl vien to, kad vienas komentaro autorius buvo nustatytas, bet nuteistas, nepakanka, kad būtų galima kelti klausimą pagal Konvencijos 13 straipsnį (žr. šio sprendimo 31 punktą).

e) Išvada

113. Teismas remiasi savo sprendimais bylose *Drélingas ir Hutchinson* (abi minėtos pirmiau), kuriuose jis išanalizavo vidaus teisę po to, kai vidaus valdžios institucijos sureagavo į ankstesniuose Teismo sprendimuose išsakytą kritiką. Pirmiausia Teismas išnagrinėjo, ar tokie pokyčiai valstybės atsakovės vidaus teismų praktikoje panaikino aiškumo trūkumą vidaus teisėje, ir, jei taip, ar pareiškėjo byloje buvo įvykdyti atitinkami reikalavimai. Tose bylose Teismas pripažino, kad vidaus teismai, atsižvelgdami į anksčiau Teismo išnagrinėtose bylose suformuluotus principus, išaiškino atitinkamos vidaus teisės turinį ir panaikino ankstesniuose Teismo sprendimuose nustatytą trūkumą. Teismas buvo

įtikintas, kad, kaip matyti iš vidaus institucijų praktikos, taikant vidaus teise bus vadovaujama visa susijusia Teismo praktika (žr. *Drėlingas*, §§ 108–109, ir *Hutchinson*, §§ 70–71, minėta pirmiau).

114. Teismo nuomone, panašiai, kaip konstatuota minėtuose dviejuose sprendimuose ir atsižvelgiant į Ministrų Komiteto sprendimą (žr. šio sprendimo 61 ir 62 punktus), šiuo atveju dabartinėje Lietuvos valdžios institucijų praktikoje po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* paskelbimo nebeliko to trūkumo, kurį Teismas buvo nustatęs minėtame sprendime. Atsižvelgdamas į principą, kad pagrindinė atsakomybė užtikrinant Konvencijoje nustatytų teisių apsaugą tenka vidaus institucijoms, taip pat į bendrą valstybių, Konvencijos Šalių, ir Teismo atsakomybę užtikrinant šias teises, Teismas konstatuoja, kad vidaus institucijos šioje byloje „padarė reikiamas išvadas“ iš sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* ir, taikydamos vidaus teisę pagal tame sprendime Teismo suformuluotus principus, „pašalino Konvencijos pažeidimo priežastį“ (žr., *mutatis mutandis*, *Hutchinson*, minėta pirmiau, § 71).

115. Primindamas apie Ministrų Komiteto kompetenciją pagal Konvencijos 46 straipsnį, susijusią su Teismo sprendimų vykdymu, Teismas apibendrinamas turi pažymėti, kad vidaus valdžios institucijų neseniai priimtos gairės ir rekomendacijos, taip pat išsamus požiūris kovojant su neapykantos nusikaltimais, įskaitant ne vieną prokurorų ir teismų sprendimą, rodo, kad valdžios institucijų diskriminacinis požiūris, kurį Teismas buvo konstatavęs byloje *Beizaras ir Levickas*, nepaisant jau priimtų aiškių vidaus teisės aktų šiuo klausimu, nebėra akivaizdus (šiuo klausimu Teismas remiasi Ministrų Komiteto išvadomis, žr. šio sprendimo 61, 62 ir 106 punktus; taip pat žr. *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 2) [DK], Nr. 19867/12, § 102, 2017 m. liepos 11 d.) ir kad veiksmingos teisinės gynybos priemonės, susijusios su neapykantos nusikaltimų prevencija, nustatymu ir baudžiamuoju persekiojimu, gali būti ir vidaus praktikos rezultatas. Teismas taip pat pakartoja savo ankstesnę išvadą (žr. šio sprendimo 110 punktą), kad, priešingai nei byloje *Beizaras ir Levickas*, čia negalima daryti išvados, kad atnaujintas ikiteisminis tyrimas pareiškėjo byloje buvo nutrauktas ar sustabdytas dėl Lietuvos valdžios institucijų išankstinio nusistatymo. Priešingai nei byloje *Beizaras ir Levickas*, pareiškėjo atveju tyrimas, nors ir pavėluotai, iš tikrųjų buvo atliktas. Nors po šio tyrimo galiausiai neapykantą kurstančius komentarus rašę asmenys nebuvo ne tik nuteisti, bet net ir apkaltinti, vertinant jį kaip visumą, negalima teigti, kad jis neatitiko Konvencijos 13 straipsnio reikalavimų.

116. Pirmiau išdėstyti argumentai leidžia Teismui daryti išvadą, kad Konvencijos 13 straipsnis nebuvo pažeistas.

117. Atsižvelgdamas į šią išvadą, Teismas mano, kad nereikia spręsti dėl Vyriausybės preliminarus prieštaravimo, susijusio su vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimu (žr. šio sprendimo 69 punktą; dėl panašaus

SPRENDIMAS VALAITIS PRIEŠ LIETUVĄ

požiūrio žr., *mutatis mutandis*, *Kurt prieš Austriją* [DK], Nr. 62903/15, § 213, 2021 m. birželio 15 d.).

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS:

1. Vienbalsiai *įtraukia į bylos nagrinėjimą iš esmės* Vyriausybės preliminarų prieštaravimą dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo ir *nusprendžia*, kad dėl jo nereikia priimti sprendimo.
2. Vienbalsiai *skelbia* peticiją priimtina.
3. 6 balsais prieš 1 *nusprendžia*, kad Konvencijos 13 straipsnis nebuvo pažeistas.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2023 m. sausio 17 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Hasan Bakırcı
Kancleris

Arnfinn Bårdsen
Pirmininkas

Remiantis Konvencijos 45 straipsnio 2 dalimi ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalimi, prie šio sprendimo pridedama teisėjo Krenc atskirosi nuomonė.

H. B.
A. R. B.

TEISĖJO KRENC PRIEŠTARAUJAMOJI NUOMONĖ

1. Labai apgailestauju, bet negaliu sutikti su sprendimo argumentais ir išvada, kad šioje byloje nebuvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis.

2. Mano nuomone, sprendime atlikta sprendimo, priimto byloje *Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą* (Nr. 41288/15, 2020 m. sausio 14 d.), įgyvendinimo apžvalga, o ne nagrinėjamas konkretus pareiškėjo, pateikusio skundą Teismui, atvejis.

Man atrodo, kad toks požiūris (išdėstytas sprendimo 98–116 punktuose) yra problemiškas dviem aspektais.

3. Pirma, nesu tikras, ar jis suderinamas su Konvencijoje nustatytu Teismo ir Ministrų Komiteto kompetencijos padalijimu. Pagal Konvencijos 46 straipsnio 2 dalį Ministrų Komitetas iš esmės turi prižiūrėti, kaip vykdomi Teismo sprendimai. Teismui gali tekti įvertinti savo sprendimų vykdymą tam tikromis aplinkybėmis: kai jame pradedama pažeidimo procedūra pagal Konvencijos 46 straipsnio 4 ir 5 dalis arba kai pareiškėjas jam pasiskundžia, kad ankstesnis sprendimas, kuriuo buvo konstatuotas Konvencijoje įtvirtintų jo teisių pažeidimas, nebuvo įvykdytas, jei dėl neįvykdymo kyla naujas klausimas, neišspręstas pirminiu sprendimu (žr. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) prieš Šveicariją* (Nr. 2) [DK], Nr. 32772/02, ECHR 2009; *Bochan prieš Ukrainą* (Nr. 2) [DK], Nr. 22251/08, ECHR 2015; *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 2) [DK], Nr. 19867/12, 2017 m. liepos 11 d.). Šioje byloje tokių aplinkybių nėra.

4. Be to, man kyla abejonių dėl šiame sprendime išdėstyto požiūrio suderinamumo su Teismo užduotimi pagal Konvencijos 19 ir 34 straipsnius.

Nagrinėdamas individualią peticiją, Teismas gali būti priverstas atsižvelgti į veiksmus, kurių valstybė ėmėsi reaguodama į ankstesnį sprendimą, kuriuo ji buvo pripažinta įvykdžiusi pažeidimą (kitoje srityje žr. *Vermeire prieš Belgiją*, 1991 m. lapkričio 29 d., A serija, Nr. 214-C; *Fabris prieš Prancūziją* [DK], Nr. 16574/08, ECHR 2013 (ištraukos)). Tai nekelia abejonių.

Tačiau Teismas negali sutelkti dėmesio tik į veiksmus, kurių buvo imtasi vykdant ankstesnį Teismo sprendimą, ir neatsižvelgti į konkrečioje jo nagrinėjamoje byloje iškeltus klausimus – ir būtent su tuo susijęs mano prieštaravimas. Pagal Konvencijos 19 ir 34 straipsnius Teismo užduotis yra nuspręsti, ar konkrečioje pareiškėjo jam pateiktoje byloje Konvencija buvo pažeista, o ne vertinti, ar nacionalinės valdžios institucijos įvykdė vieną iš ankstesnių Teismo sprendimų ir kaip jos tai padarė.

5. Nagrinėdamas bylas dėl Konvencijos 13 straipsnio, kuris sudaro šios bylos esmę, Teismas yra ne kartą nusprendęs, kad „bylose pagal individualias peticijas Teismo užduotis nėra abstrakčiai įvertinti atitinkamus teisės aktus ar praktiką; jis turi, kiek įmanoma ir nepamiršdamas bendro

konteksto, apsiriboti tik klausimais, iškeltais nagrinėjamoje byloje“ (žr. *Amann prieš Šveicariją* [DK], Nr. 27798/95, § 56, ECHR 2000-II).

Priešingai šiai bendrai taisyklei, šiame sprendime daugiausia dėmesio skiriama priemonėms, kurių Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi paskelbus sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas*. Norėčiau pažymėti, kad jis priimtas praėjus dvejiems metams (2020 m. sausio 14 d.) po to, kai pareiškėjas šioje byloje pateikė skundą nacionalinėms valdžios institucijoms (2018 m. sausio 17 d.). Todėl labai abejoju dėl šių priemonių poveikio pareiškėjo bylai.

6. Be to, iš bylos medžiagos matyti, kad nutarimas atnaujinti ikiteisminį tyrimą buvo priimtas 2020 m. spalį, netrukus po to, kai Generalinė prokuratūra buvo informuota apie Teismui pateiktą peticiją (žr. sprendimo 19 punktą). Atsižvelgiant į vidaus proceso trukmę, sunku patikėti, kad peticijos pateikimas neturėjo jokios įtakos priimant nacionalinio lygmens sprendimą atnaujinti tyrimą. Galima rimtai suabejoti, ar jis būtų buvęs atnaujintas, jei nebūtų kreiptasi į Teismą, – ši abejonė iškilo ir pareiškėjui (žr. šio sprendimo 73 punktą).

Bet kokių atveju, spėlioti nėra reikalo; pakanka pažymėti, kad pati Generalinė prokuratūra nurodė beveik trejus metus užtrukusio tyrimo trūkumus (žr. sprendimo 20–24 punktus). Šiame sprendime į tai atkreiptas dėmesys (žr. 108 ir 109 punktus; taip pat žr. 94 punktą), tačiau nepadarytos būtinos išvados dėl tyrimo veiksmingumo. Vis dėlto iš bylos duomenų akivaizdu, kad sprendimas atnaujinti tyrimą buvo priimtas remiantis tuo, kad valstybės turi pozityviąją pareigą apsaugoti homoseksualios orientacijos asmenis nuo homofobinių pareiškimų ir kad iki šiol atlikto tyrimo nepakako šiai pareigai įvykdyti (žr. sprendimo 21, 22 ir 23 punktus).

7. Mano nuomone, tyrimo veiksmų atlikimas jau atnaujinus tyrimą neturėjo įtakos trūkumų, kurie buvo pastebėti prieš atnaujinant tyrimą, ištaisymui.

13 straipsnyje reikalaujamas veiksmingumas turi būti nustatytas atitinkamo laikotarpio atžvilgiu (žr. *Khider prieš Prancūziją*, Nr. 39364/05, §§ 142–145, 2009 m. liepos 9 d.).

Šiuo atveju negalima nepažymėti, kad tyrimas buvo atnaujintas praėjus daugiau nei 30 mėnesių po to, kai pareiškėjas pateikė skundą valdžios institucijoms. Šis laikotarpis pats savaime yra gana ilgas, kad jį būtų galima laikyti suderinamu su valstybės pareiga laiku ištirti neapykantos nusikaltimus.

Be to, atkreipiu dėmesį, kad dėl sugaišto laiko buvo neįmanoma nustatyti kelių komentarų autorių, nes informacija apie IP adresus saugoma ribotą laiką (žr. sprendimo 32 ir 33 punktus). Todėl tyrimo užtęsimas konkrečiai sumažino jo veiksmingumą.

8. Sprendime ypač pabrėžiama tai, kad, „Generalinei prokuratūrai atnaujinus ikiteisminį tyrimą“, nebuvo galima įžvelgti jokio „Lietuvos institucijų ar pareigūnų, nagrinėjusių pareiškėjo bylą, diskriminacinio požiūrio“ (sprendimo 110 punktą). Sutinku, tačiau nemanau, kad tai buvo

pakankamas pagrindas pripažinti, kad tyrimas buvo veiksmingas pagal Konvencijos 13 straipsnį.

Pirma, ši daugumos išvada susijusi tik su laikotarpiu atnaujinus tyrimą 2020 m. spalį, o ne su (ilgu) laikotarpiu iki jo atnaujinimo.

Antra – ir tai svarbiausia, tokio išankstinio nusistatymo nebuvimas visiškai nereiškia, kad tyrimas buvo „veiksmingas“ pagal Konvencijos 13 straipsnį. „Veiksmingumas“ pirmiausia reiškia, kad tyrimas turi būti išsamus ir greitas. Tai pagrindiniai veiksmingumo kriterijai, ir, mano nuomone, šiuo atveju jie nebuvo įvykdyti.

Be to, pareiškėjo skundas susijęs ne su diskriminaciniu valdžios institucijų elgesiu tyrimo metu, o su nepakankamai veiksmingu tyrimu dėl homofobinių ir diskriminacinių pareiškimų, nuo kurių jis nukentėjo (žr. sprendimo 71–76 punktus).

9. Galiausiai, negaliu pritarti savo gerbiamiems kolegoms, nematantiems „pagrindo nukrypti nuo <...> Ministrų Komiteto vertinimo“ dėl individualių priemonių, kurių buvo imtasi vykdant sprendimą byloje *Beizaras ir Levickas* (žr. sprendimo 111 punktą). Manau, kad toks požiūris yra problemiškas, nes Ministrų Komitetas nesprendė pareiškėjo bylos ir, beje, neturėtų jokių įgaliojimų tai daryti. Su visa derama pagarba apgailestauju, kad ir šiuo atveju sprendimas sukelia painiavą dėl atitinkamų Teismo ir Ministrų Komiteto vaidmenų.

Teismo vaidmuo – priimti sprendimą pareiškėjo byloje ir pasakyti, ko reikalauja Konvencija, o Ministrų Komiteto užduotis pagal Konvenciją – prižiūrėti Teismo sprendimų vykdymą.

10. Norėčiau aiškiai pasakyti, kad pirmiau išdėstyti argumentai jokių būdu nereiškia, kad aš kritikuoju priemones, kurių Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi po sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas* paskelbimo. Priešingai, valdžios institucijos siekė sąžiningai įvykdyti šį sprendimą. Tai geras Teismo ir nacionalinių valdžios institucijų dialogo pavyzdys, ir tai noriu aiškiai pabrėžti.